

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

กับ

ระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทย

ภายหลังเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ แล้ว เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ พระราชโอรสองค์ที่ ๒๕ ซึ่งประสูติแต่สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ไคทรงรับราชสมบัติสืบต่อมา ทรงมีพระปรมาภิไธยจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่ได้เสด็จไปศึกษา ณ ต่างประเทศ ตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ในขณะที่เมื่อทรงมีพระชนมายุเพียง ๑๒ พรรษาเศษ พระองค์เสด็จจากประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ ในโอกาสนี้ สมเด็จพระชนกนาถ โปรดเกล้าฯ ให้พระมนตรีพจนกิจ (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล ซึ่งภายหลังได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เลื่อนขึ้นเป็นพระยาวชิรธริศุริยศักดิ์ และเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี) เป็นพระอาจารย์ตามเสด็จไปถวายพระอักษร และขนบธรรมเนียมประเพณีไทยด้วย เมื่อเสด็จไปถึงประเทศอังกฤษแล้ว ก็ประทับอยู่ที่เมืองแอสคอต โดยมีเซอร์ เบซิล ทอมป์สัน (Sir Besil Thompson) เป็นผู้ถวายความรู้เบื้องต้น

ใน พ.ศ. ๒๔๓๗ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศทิวงคต สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ จึงได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมารแทนต่อไป อาจกล่าวได้ว่าระยะเวลาที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ ประเทศอังกฤษนั้น เป็นเวลาเตรียม

พระองค์เพื่อเป็นพระมหากษัตริย์ในอนาคต พระมนตรีพจนกิจเป็นผู้รายงานพระ
กรณียกิจส่วนพระองค์ให้สมเด็จพระชนกนาถทรงทราบทุกกระยะ ท่านผู้นี้ได้ตั้งขอ
สั่งเกตุว่า

...สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์นี้ ถึงแม้ว่ายังทรงพระเยาว์อยู่
เพียงนี้ก็จริง แต่ชนโดยมากยอมเห็นว่าพระองค์มีพระอัธยาศัยอันสุภาพ
และทรงสติสัมปชัญญะอันสุขุมแปลกกว่าสามัญบุคคล โดยยากที่จะประมาณ
และมีพระวาจอันโอภาปราศรัย ทำให้เป็นที่ชื่นชมรักใคร่แก่คนทั้งปวง
สังเกตดูในหมู่ข้าราชการสยามบรรดาที่แลเห็นหน้าอยู่ในประเทศนั้น ๆ
ทุกวันนี้ ยอมมีเสียงสรรเสริญ และมีใจสวามิภักดิ์รักใคร่ทั่วหน้า... ๑๘๘

พระมนตรีพจนกิจมีใคกราบบังคมทูลแต่เฉพาะสิ่งที่คั่งค้างของสมเด็จพระบรม
โอรสาธิราชเท่านั้น สิ่งใดที่เป็นขอบพระองค์ใคกราบบังคมทูลให้พระบาทสมเด็จพระ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบเช่นเดียวกัน ทั้งนี้โดยมีเซอร์ ทอมป์สัน พระ
อาจารย์ เป็นผู้ช่วยเหลือ เขาได้พบขอบพระองค์ของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช

...เห็นว่าบัดนี้เกิดมีพระเหตุอันสะอึกใจไปใพระอิสริยยศเกินกว่าสวณ
พระวัยพระชนษา... ในการ เล่นอันใดซึ่งจะตองมีหัวหน้าเช่น เล่นละคอนเป็นคน
ก็ทรงเลือกเอาหน้าที่ซึ่งเป็นนายเป็นหัวหน้าไว้เสียใพระองค์ ถือเอาพระอิสริย
ยศเป็นประมาณกว่าสิ่งอื่นที่สมควร... ๑๘๙

๑๘๘ "หนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี ลง
วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๑๓" ใน พระราชทัณฑ์เลขาและหนังสือกราบบังคมทูล
ของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (พระนคร: หางหุ้นสวนศิริพร, ๒๕๐๔),

หน้า ๖

๑๘๙ เรื่องเดียวกัน, "หนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรน
ทราธิบดี ลงวันที่ ๒๗ กันยายน ร.ศ. ๑๑๔", หน้า ๖๖

เซอร์ ทอมป์สัน เห็นว่าพระบรมโอรสาธิราช ทรงประพฤติไม่ถูกไม่ควร
เช่นนี้ จึงไต่ทูลพระเจ้านองยาเชอพระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ (สมเด็จพระเจ้า
บรมวงศ์เธอ กรมพระสวัสดิศุภคินวศิษฎ์) เพื่อจะได้กีดกันป้องกันมิให้ผลเสีย
เจริญแก่กล้าขึ้น เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า ตลอดเวลาที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
เกล้าเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาอยู่ในประเทศอังกฤษ พระองค์ทรงได้รับการอบรม
นิสัยใหญ่จก้อมพระองค์ ซึ่งถ้าหากเสด็จอยู่ในพระนคร แวดล้อมด้วยข้าราชการสำนัก
ทั้งปวงแล้ว ก็จะเป็นไปไม่ไคคังเช่นวานี้

ในการเตรียมพระองค์เพื่อเป็นพระมหากษัตริย์ในอนาคต พระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงศึกษาทั้งวิชาทหารและพลเรือน อันเป็นสิ่งจำเป็น
ที่พระมหากษัตริย์จะตองทรงรอบรู้ ในพ.ศ. ๒๔๔๐ พระองค์ทรงย้ายจากเมือง
แอสคอต ไปประทับที่ ฟริมลีย์ ปาร์ค (Frimley Park) เมืองแคนเบอร์ลี
(Canberley) มีพันโท ชาลส์ เวอร์นอน ฮูม (Lieutenant Colonel
Charles Vernon Hume) เป็นพระอาจารย์ผู้ปกครองถวายความรู้วิชาการทหาร
เบื้องต้น และใน พ.ศ. ๒๔๔๑ เสด็จเข้าทรงศึกษา วิชาการในโรงเรียนนาย
ร้อยทหารบก ณ แซนเฮอส์ต (Sandhurst) และวิชาการทหารปืนใหญ่ที่ วูลิช
(Woolwich) ที่ วูลิชนี้ ยังไคทรงศึกษาทางการทหารช่างเพิ่มเติมด้วย ใน
พ.ศ. ๒๔๔๒ เสด็จเข้ารับราชการประจำกรมทหารราบเบาเคอรัม (Durham
Light Infantry) กองพันที่ ๑ ที่ นอร์ท แคมป์ (North Camp) ณ ออล
เคอรัมชอต (Aldershot) ถอดจากนั้นก็เสด็จเข้าประจำหน่วยทหารภูเขาที่ ๒
ค่ายฝึกทหารปืนใหญ่ ณ โอคแฮมป์ตัน (Oak Hampton) ต่อมาไคทรงศึกษาที่
โรงเรียนทหารปืนเล็กยาวที่เมือง ไฮธ (School of Royal Musketry at
Hythe) ทรงสำเร็จวิชาการทหารโดยไคทรงรับประกาศนียบัตรพิเศษ ออกเป็น
นายทหารชั้นนายพลแห่งกองทัพบกอังกฤษ

เมื่อทรงศึกษาวิชาการทหารแล้ว ก็ยังไคทรงพระวิริยะอุตสาหะศึกษาวิชา
ชั้นสูงทางรัฐประศาสนศาสตร์สืบต่อไป พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เสด็จเข้าเป็นนิสิตมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด เข้าประทับประจำอยู่ในวิทยาลัย
ไครสต์ เชิร์ช (Christ Church College) ใตฺทรงศึกษาทางวิชาประวัติ
ศาสตร์ รัฐศาสตร์ และกฎหมาย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มิได้เสด็จมาประเทศอังกฤษ
เพื่อทรงเล่าเรียนเท่านั้น เมื่อทรงมีเวลาว่าง ก็ได้เสด็จไปทอดพระเนตรสถานที่
สำคัญ ๆ ซึ่งเป็นประโยชน์ "คือประชุมป่าเลียบเมนต์ ศาลชำระความ และศาล
โปลิศ"^{๑๕๐}

การที่ทรงเจริญวัยในประเทศอังกฤษ ใตฺทรงศึกษาร่วมกับบุคคลธรรมดา
สามัญ และรับราชการในกองทหารต่างประเทศนี้ เป็นสิ่งที่ไม่เคยมีพระมหากษัตริย์
ไทยพระองค์ใดได้เคยปฏิบัติมาก่อน อาจสันนิษฐานได้ว่า พระบาทสมเด็จพระมง
กุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว คงจะทรงใคร่ความคึกคักในคานาประชาธิปไตย จากการศึกษา
ในประเทศนี้ไม่มากนักอย ด้วยเหตุที่ประเทศอังกฤษเป็นประเทศประชาธิปไตยที่มี
ชื่อเสียงมากประเทศหนึ่งในโลก ชาวต่างประเทศหนึ่งกล่าวชมเชยว่า "พระองค์
เป็นผู้ที่มีเสน่ห์ เฉลียวฉลาด และเป็นนักประชาธิปไตย"^{๑๕๑} และคำกล่าวนี้มีใตฺเกิน
ความจริงเลย

หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสำเร็จการศึกษา
แล้ว ก็เสด็จนิวัติสู่พระนครเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๔๕ พระบาทสมเด็จพระ

^{๑๕๐} เรื่องเดียวกัน, "หนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรน
ทราธิบดี ลงวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๑๔", หน้า ๑๕

^{๑๕๑} Virginia Thompson, Thailand, the New Siam (New York: The
Macmillan Company, 1941), p.49

"He was very charming man, talented and democratic."

จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ทรงรับตำแหน่งผู้บังคับการกรมทหารมหาดเล็ก และในขณะเดียวกัน ก็ทรงศึกษาวิธีปฏิบัติพระราชภารกิจของพระมหากษัตริย์และ ขนบธรรมเนียมการบริหารราชการแผ่นดิน โดยมีราชเลขาผู้การในพระองค์ของ สมเด็จพระชนกนาถเป็นผู้ถวายหนังสือราชการสำคัญ ๆ ที่สมเด็จพระชนกนาถได้ทรง ลงพระปรมาภิไธยสั่งการไปตามเสนาบดีกระทรวงต่าง ๆ เพื่อทรงศึกษาและใคร่ ครวญตามพระบรมราชวินิจฉัยนั้น และในการประชุมเสนาบดี ก็ได้ทรงเคยเสด็จ เขาไปฟังการประชุมเป็นครั้งคราว

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าก็ไต่ทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน ปฏิบัติงานแทน ในพระนามของสมเด็จพระชนกเรียบร้อยไปควยดี กิจการต่าง ๆ ที่ไต่ทรงปฏิบัติใน ระหว่างเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินครั้งนั้น ไต่เป็นเหมือนหลักชัยอันหนึ่งที่ทำให้คน ทั้งหลายมั่นใจว่า อนาคตของแผ่นดินไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้า อยู่หัว จะตั้งอยู่ควยความถาวรและปลอดภัย

อาจกล่าวได้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้รับการ เตรียมพระองค์อย่างดีเลิศเพื่อจะทรงเป็นพระมหากษัตริย์ ทรงมีประสบการณ์ตักถึง ทรงมีพระชนมายุเพียง ๓๐ พรรษา นับว่าอยู่ในวัยฉกรรจ์ เหมาะแก่การที่จะเป็นองค์ บริหารประเทศต่อไป

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่า สมเด็จพระ บรมโอรสาธิราช ควรจะมีการเตรียมพระองค์เพื่อเป็นพระมหากษัตริย์ในโอกาส ต่อไป จึงโปรดเกล้า ฯ ให้ย้ายไปประทับในวังส่วนพระองค์ที่วังสราญรมย์ ณ ที่นี้ ไต่ทรงตั้งสโมสรทวีปัญญา และออกหนังสือพิมพ์ ทวีปัญญา ซึ่งเป็นหนังสือให้ความรู้ ทางสังคมแก่เจ้านายและข้าราชการทั่วไป ทั้งทางวรรณคดี อักษรศาสตร์ และการ เมือง อันเป็นรากฐานที่จะปฏิวัติขนบธรรมเนียมประเพณีทั้งปวงในประเทศไทย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำเนินนโยบายการปกครองประเทศตามรอยพระยุคลบาทของสมเด็จพระชนกนาถ ดังที่ใดทรงดำรัสไว้ว่า

...การต่อไปข้างหน้า ในส่วนตัวเราขอให้ท่านทั้งหลายจงไว้วางใจเถิด ว่าคุณคืออย่างใหญ่ซึ่งเราสามารถจะดำเนินเจริญรอยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกนาถได้ เราจะถือเป็นหน้าที่ของเรามีใดทอคิดถึงความอุทิศสาคที่จะทำนุบำรุงบ้านเมือง และประชาชนของเราให้เจริญยิ่งขึ้นไปโดยลำดับ... ๑๘๒

พระราชกรณียกิจประการ-หนึ่งที่ทรงดำเนินรอยตามสมเด็จพระชนกนาถ คือ การเสด็จประพาสหัวเมืองเพื่อจะใดทรงทราบทุกข์สุขของราษฎร และเพื่อให้ชาวแผ่นดินใดมีโอกาสเฝ้าเห็นพระองค์ พระองค์จึงทรงสามารถรับสั่งใดว่า "ข้าพเจ้าเป็นผู้ที่เดินทางไปตามหัวเมืองอยู่บ่อย ๆ เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจะใคร่ตระหนักว่า ไตทราบอภัยสัจ ใจคอของประชาชนพลเมืองอยู่บาง ทั้งใครเห็นระเบียบการลักษณะปกครองอยู่บาง" ๑๘๓

๑๘๒ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, ๒๔๗๒), หน้า ๑๗ - ๑๘

๑๘๓ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, นามแฝง อัสวาทู, "ความเข้าใจผิด" ใน ประมวลบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาคปกิณกะ (พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๔๕๔), หน้า ๗๐

พระราชอัธยาศัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นไม่โปรดการกระทำใด ๆ ที่หลอกลวง คงจะเห็นได้ว่า ในตอนต้นรัชกาลของพระองค์ ได้มีเจ้านายบางพระองค์ทูลเสนอว่า พระองค์ท่านควรจะทรงกระทำกรไถการหนึ่ง ให้เป็นการเฉลิมพระเกียรติมีให้คดอยกว่าการประกาศเลิกทาส เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ ก็โปรดให้หากิจการนั้นมาประกาศออกใช้ให้ทันวันบรมราชาภิเษก ฝรั่งเศสกำลังนิยมรัฐสภา (ปาลีเมนต์) จึงทูลเสนอให้มีสภาอะไรขึ้นสักสภาหนึ่ง เพียงแต่เป็นการตกตาก็ยังดี ให้สภานี้มีหน้าที่ปรับปรุง ตรวจ และปรึกษากฎหมาย เมื่อปรึกษาแล้วจึงถวายรายงาน พระมหากษัตริย์ทรงเห็นชอบด้วยฝ่ายใดก็ทรงลงว่า "และเราควย" แล้ว ฝ่ายนั้นก็ต้องชนะ ซึ่งห่างไกลจากแบบรัฐสภาฝรั่งอย่างตรงข้ามทีเดียว จึงไม่เป็นที่พอพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ท่านไม่โปรดให้มีสถาบันใดขึ้นเพียงเพื่อตกตา จะมีอะไรก็ให้ดำเนินงานใดจริง ทรงพระราชดำริเห็นว่าบ้านเมืองเรายังไม่มีผู้เข้าใจวิธีการและผลประโยชน์ของรัฐสภาจริงจึง หากจะตั้งขึ้นให้ใด ก่อนถึงเวลาอันควร ก็มีแต่จะหมดเปลืองเวลาซึ่งควรจะนำไปใช้ทำประโยชน์ใด พระราชดำรินี้ใดทรงแสดงออกให้เห็นในพระราชนิพนธ์ที่ท่านที่ทรงขึ้นไว้ดังต่อไปนี้

...เมื่อเร็ว ๆ นี้ ข้าพเจ้าอ่านหนังสือพิมพ์รายวันฉบับหนึ่งพบ "เมื่อไรหนอ" ทาง ๆ ข้าพเจ้าเป็นคนชอบอ่าน "เมื่อไรหนอ"... ขอให้จับใจข้าพเจ้าที่สุดคือข้อที่ถามว่า "เมื่อไรหนอเราจะมีปาลีเมนต์" จริงทีเดียว ท้าไมเราก็คิริวิไลแล้ว จะมีปาลีเมนต์บางไม่ใดที่เดียวหรือ แต่ถ้อยมันยังมีใด... ๑๘๔

๑๘๔ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, "รายงานการประชุมปาลีเมนต์สยาม", ใน ประมวลนิทานพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๖ (พระนคร: สำนักพิมพ์ภาวณา, ๒๕๐๔), หน้า ๔๐๓

พระองค์ทรงนิพนธ์เรื่องการประชุมรัฐสภาในประเทศไทย ซึ่งในการประชุมนั้น สมาชิกต่างก็แย่งกันพูด ทะเลาะกัน และการอภิปรายก็ไม่เข้าประเด็น คนหนึ่งพูดเรื่องหนึ่ง แต่อีกคนหนึ่งกลับเอาเรื่องอื่นมาพูด พฤติการณ์นี้แสดงให้เห็นว่าสมาชิกไม่เข้าใจถึงระเบียบ และหลักการของรัฐสภาเลย พระราชเจตนาที่ทรงนิพนธ์เรื่องนี้ ก็เพื่อจะทรงแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยยังไม่พร้อมต่อการที่จะปกครองด้วยระบบรัฐสภา

อย่างไรก็ตาม ความคิดที่จะให้ประเทศไทยดำเนินการปกครองเยี่ยงประเทศตะวันตก คือปกครองตามระบอบประชาธิปไตยนั้น ได้เริ่มไหวตัวขึ้นในบรรดาผู้ที่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ ปัญหาที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงตระหนักดี แต่ทรงเห็นว่าประเทศไทยยังไม่พร้อม จึงได้ทรงพยายามศึกษาเค้าโครงของพระองค์เท่าที่จะทรงกระทำได้ โดยการเขียนบทความบางบทละครบาง และในการพระราชพระบรมราโชวาทในที่ต่าง ๆ บาง ครั้งจะเห็นได้ดังนี้ คือ

...ในที่นี้เราไม่ตั้งใจจะกล่าวถึงการเมือง แต่ก็จำเป็นจะต้องกล่าวสักนิดหน่อย เพราะเนื่องด้วยการเตือนใจนักเรียนในเวลาที่เขาเขาไปอยู่ในสถานศึกษา ขอมมีเวลาที่จำเป็นอยู่บางที่จะต้องฟังเขาสนทนากันถึงการเมือง เราขอเตือนสตินักเรียนว่า จะคอยินไต่ฟังอะไรก็ตาม ก่อนที่จะรับรองเอาเป็นของดีและน่านิยม ควรตั้งปัญหาแก่ตนเองเสียก่อนว่า

๑. ด้ทธิหรือวิธีการอย่างนั้น ๆ จะเหมาะแก่คนไทยหรือไม่ ?
๒. สภาพแห่งเมืองไทยในเวลา นี้ จะควรใช้ลัทธิหรือวิธีการอย่างนั้น ๆ ไตหรือยัง ?
๓. ถ้าจะใช้ลัทธิหรือวิธีการอย่างนั้น ๆ จะเป็นประโยชน์แก่ชนหมู่มากทั่วไป หรือจะเป็นประโยชน์แต่สำหรับตัวเราและพวกพ้องของเราที่เป็นหมู่น้อย? ถ้ายังตอบปัญหาทั้งสามข้อนี้ไม่ไต ควยความแน่ใจจะก็ออย่าเพอร์รับรองว่าลัทธิหรือวิธีการนั้น ๆ เป็นของดีและน่านิยม อย่าลืมวาสภาพของประเทศยุโรป กับเมืองไทยผิดกันอยู่ ฉะนั้น สิ่งซึ่งเป็นคุณสำหรับเขาอาจจะเป็นโทษสำหรับเราไต เรากล่าวเพียง

เท่านั้นเชื่อว่าพอแล้วสำหรับเพื่อนสติผู้หนึ่งก็... ๑๘๕

พระบรมวงศานุวงศ์ทรงมีความเลื่อมใสในระบอบการปกครองแบบรัฐสภาอีกพระองค์หนึ่ง คือสมเด็จพระอนุชาธิราชเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ สมเด็จพระอนุชาธิราช ในองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

...ทรงรู้สึกว่าการปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์หรือการปกครองอย่างพอกับลูกเข็นนี้ พระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชภาระรับผิดชอบมากเกินไปพระองค์เดียว ทรงเป็นเป้าสำคัญที่จะถูกโจมตี... ฉะนั้นบุคคลกระหม่อมจักรพงษ์ จึงทรงเขียนหนังสือกราบบังคมทูล ถวายขอตั้งเกล้าอย่างยืดยาว เมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๐ (ค.ศ. ๑๙๑๗) ทูลแนะนำวาระรัฐมนตรีสภา (Legislative Council) ของพระเจ้าอยู่หัวเกล้า ๆ รัชกาลที่ ๕ นั้น เป็นประโยชน์ ควรจะทรงนำกลับมาใช้อีก ทรงเห็นวาทะนายกรัฐมนตรีสภา และสมาชิกของรัฐมนตรีสภา พระเจ้าอยู่หัวควรจะทรงแต่งตั้งอย่างครั้งก่อน รัฐมนตรีสภาจะมีสิทธิโคตรจรรยาพระราชบัญญัติทุก ๆ ฉบับก่อนที่จะทรงประกาศใช้ สมาชิกทุก ๆ คนก็จะมีสิทธิที่จะตั้งกระทู้ถามเสนาบดีได้ในกรณีปฏิบัติเรื่องต่าง ๆ การประชุมรัฐมนตรีสภานั้น ควรให้ประชาชนเขาไปฟังใด และให้หนังสือพิมพ์นำรายงานลงอย่างเต็มความทรงคิดว่า ถ้าเช่นนั้นเสนาบดีก็จะลดความเขมในอำนาจของตนจนไม่เกรงกลัวผู้ใด และจะยังคงแอบแฝงอยู่ข้างหลังพระเจ้าอยู่หัวไม่ได้ คนทั่วไปก็จะโคตรหา ถ้าเสนาบดีคนไหนผิดพลาด ไม่คง

๑๘๕

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, "พระบรมราชาธิราชพร
ราชทานในการสมาคมนักเรียนซึ่งไปศึกษาอยู่ในประเทศยุโรป เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน
พ.ศ. ๒๔๖๔", ใน พระราชดำรัสและพระบรมราชาธิราชในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
เกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร: กรมศิลปากร, ๒๕๐๑), หน้า ๕๕ - ๕๖

ถือว่าพระเจ้าอยู่หัวทรงรับผิดชอบอยู่แต่พระองค์เดียว... ๑๘๖

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงรับลายพระหัตถ์แล้ว ก็ทรงตอบ
สมเด็จพระราชอนุชา

...ทรงยืนยันว่าเพราะได้ทรงศึกษาที่อังกฤษจึงมีได้โปรดมีอำนาจ เพื่อ
ประโยชน์ของพระองค์เอง ในพระราชหฤทัยทรงนิยมระบอบรัฐธรรมนูญ
อย่างเต็มที่... แต่ทรงได้รับคำแนะนำจากทนายผู้ใหญ่ในระหว่างคนไทย
และที่ปรึกษาราชการทั้งอังกฤษและอเมริกันว่า ประชาชนคนไทยส่วนมาก
ยังขาดความรู้พอที่จะออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนในรัฐสภาให้โดยประโยชน์
ส่วนรวมแก่ชาติจริง ๆ การทำอย่างครึ่ง ๆ กลาง ๆ ... จะขบปัญหา
อันสำคัญนั้นไม่ไค. เพราะวาทะพระเจ้าอยู่หัวทรงตั้งสมาชิกกรรมาธิการ
คนที่อยากจะทำนุพระเจ้าอยู่หัว ก็คงจะหาว่าทรงแต่งตั้งคนประจบ
ยินยอมตามพระราชประสงค์ทุกอย่าง พระเจ้าอยู่หัวก็ยังคงทรงถูกคิอยู่
พระองค์เดียว พระมงกุฎเกล้า ฯ ทรงเชื่อมั่นว่า ถ้าเมืองไทยยังไม่พร้อม
ที่จะมีรัฐสภา ซึ่งประชาชนเลือกตั้งสมาชิกทุก ๆ คน โดยเสรีภาพอย่าง
จริง ๆ แล้ว ไม่มีรัฐสภาปลอมจะดีกว่า... ๑๘๗

๑๘๖ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์, เจ้าชีวิต (พระนคร:
สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๐๕), หน้า ๒๒๘ - ๒๒๙

๑๘๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๙ - ๒๓๐
พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ รับสั่งว่า ทรงพบสำเนา
ลายพระหัตถ์ และพระราชหัตถ์เลขาปนอยู่กับลายพระหัตถ์ และลายพระราชหัตถ์ ซึ่ง
เป็นสมบัติของตระกูลจักรพงษ์ แต่เมื่อดูตามสำนวนในสำเนาซึ่งเหมือนสำนวนของ
ทั้งสองพระองค์อย่างใกล้ชิด จึงไม่มีปัญหาเลยว่า เป็นสำเนาอันถูกต้องกับต้นฉบับ
เดิม.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีไคทรงพระราชดำริถึงเรื่อง
นี้ แลดำพิงพระองค์เท่านั้น ไคทรงมีพระราชหัตถ์เลขาไปปรึกษาสมเด็จพระยา
เทววงศ์โรปกการ เมื่อวันที่ ๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๑ ถึงเรื่องการตั้งรัฐสภา
สมเด็จพระยาเทววงศ์โรปกการไคกราบบังคมทูลว่า

...ข้าพระพุทธเจ้าเห็นความเป็นจริงทั้งกระแสพระราชดำริทุกประการ
แล้ว แลลักษณะปกครองกรุงสยามทุกวันนี้ จะเรียกอย่างไรก็ตาม เป็นแต่การ
คี่แก่บ้านเมืองอยู่ทุกอย่าง ซึ่งเห็นผลความมีความสงบเรียบร้อยในนานเมือง
ไปไม่อาจจวิจวกรอย่างใด แลก็ยอมจะนับไคว่าเป็นที่พอใจของคนเป็นอันมาก
ทั้งประกาศแลพระบรมราโชบาย ก็มีแคชฎนำทำให้บ้านเมืองบรรลุดถึงความ
รุ่งเรืองเจริญและอาริษรรรมที่โลกนับถือแล้ว

ประเทศไคที่มีพระเจ้าแผ่นดินทรงสถิตยอยู่ในราชธรรมแล้ว ก็คงมีความ
หมายที่จะแปลไคว่าเป็น Constitutional Monarchy แล้ว แลแต่ถาคำว่า
พระเจ้าอยู่หัวตั้งขึ้นอยู่โดยธรรมนี้ จะมีความหมายไปถึงว่า จะต้องมีปาดิยเมนต
ควยแล้ว ก็เห็นอวยเกล้าว่าเมืองไทยยังไม่ถึงเวลาสุกพุดที่จะมีปาดิยเมนตไค
ถามีฉะนั้นคนในพื้นเมืองยังไม่มีความรู้พอแก่การและยังไม่ต้องการปาดิยเมนต

ถ้าจะมีบางคนเห็นควรมีปาดิยเมนต ก็จะเป็นผู้ซึ่งคิดเห็นแก่ประโยชน์
ควยหวังว่าจะไคเป็นสมาชิกบาง และเป็นผู้ซึ่งไม่เห็นแก่ประโยชน์แผ่นดิน
ไคถาจะคะเนเอาว่ามีปาดิยเมนตไคในเวลาไคแล้ว พวกไคไคที่ไม่มีศิริโศคัปะ
จะประกาศว่าจะเป็นผู้ซึ่งคิดจะถอดไคตั้งบอนเป็ยจีนใหม่ ถาจะจัดการถุใจ
ไคคนเล่นเป็ยไคคังนี้ ก็คงจะไคเลือกเป็นสมาชิกมาถุถาพวกอื่น การนาน
เมืองจะเสื่อมเสี่ยทางเกียรติยศ และประโยชน์อันแท้จริงของแผ่นดินไปยิ่ง
นัก

ข้าพระพุทธเจ้าจึงเห็นควยเกล้าว่ายังไม่ถึงเวลาที่กรุงสยามจะมีปาดิย
เมนตไคในเวลาไคเลย ข้าพระพุทธเจ้าจึงอยากจะวาทไปว่าประเทศรัสเซีย
นั้นเห็นเป็นตัวอย่างที่ซึ่งสูงกอนหาม ธิบ... (อ่านไม่ออก — ผู้เขียน) มีปาดิย
เมนตไคก่อนเวลา การจึงกลับกลายเป็นเปลี่ยนจาก Constitutional auto-
cracy or Traditional autocracy ลงเป็น Tyranny or Bolshevism or anarchy

อย่างทุกวันนี้ ว่าโดยย่อก็กลับเอานักโทษขึ้นปกครองแผ่นดินเท่านั้น บรรดา
คนชาวรัสเซียเป็นอันมากคงเสียใจที่คิดผิดมา ถากลับเป็นอย่างเก่าใด
ก็คงก็ใจกลับคืนเสียแล้ว...

เมื่อมีผู้ทักท้วงพระองค์ในการตั้งรัฐสภา พร้อมด้วยการให้เหตุผลที่น่าฟัง
เช่นนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงเห็นทองควาย แต่เนื่องด้วยความ
กลัวประชาชนจะเห็นว่าพระองค์ทรงหวงพระราชอำนาจ จึงได้ทรงเขียนบทความ
ลงหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ทรงชี้แจงถึงความล้มเหลวของการปกครองของสาธารณรัฐจีน
และรัสเซีย ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงการปกครองในขณะที่ราษฎรยังไม่พร้อม นอกจาก
นั้นยังได้ทรงหาวิธีแสดงออกโดยการ เล่นละครคน จะเห็นได้จากละครคนเรื่อง
"ฉวยอำนาจ" ซึ่งได้นำออกแสดงเป็นครั้งแรกที่ค่ายเสือป่า ที่อำเภอบานโป่ง
จังหวัดราชบุรี เมื่อวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๖ เป็นเรื่องวิจารณ์การเมือง
การปกครองระบอบสาธารณรัฐ และราชาธิปไตยของประเทศสมมติแห่งหนึ่ง อำนาจ
การปกครองตกอยู่กับพวกมึงมี ราษฎรได้รับความเดือดร้อน คณะขุนาติคณะหนึ่ง
จึงประชุมกันเพื่อแก้ไขระบอบการปกครอง ฝ่ายหนึ่งต้องการให้มีการปกครองแบบ
สาธารณรัฐ ฝ่ายหนึ่งต้องการให้เปลี่ยนรัฐบาลใหม่ แต่ไม่ควรคิดล้มพระเจ้าแผ่นดิน
พระราชประสงค์ที่ทรงนิพนธ์เรื่องนี้ ก็เพื่อจะให้แนวคิดเห็นในเรื่องระบอบการปก
ครองแก่ประชาชนชาวไทยว่า การปกครองแบบหนึ่งย่อมเหมาะสมสำหรับประเทศหนึ่ง
ทรงยกตัวอย่างการปกครองของสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และฝรั่งเศส และทรงชี้
แจงว่า

สหปาลีรัฐนั้น ขนชาติอังกฤษได้เป็นผู้ตั้งขึ้น และในการปกครองแบบประชา
ธิปไตยแล้วยอมไม่มีใครรู้จักใช้ดียิ่งไปกว่าอังกฤษ เพราะเขาเป็นผู้ประ
คิษฐลักษณะการปกครองอย่างนั้นขึ้นโดยคอยกยอขึ้นทีละ เล็กละ นอยหลาย

ข้าคนแล้ว จึงได้เป็นรูปขึ้น ซึ่งใช้เป็นแบบอย่างสำหรับชาติอื่น ๆ ทั่วไป
อังกฤษโคเคยจองเป็นวิปัสสิคครั้งหนึ่งแล้วเห็นว่าไม่เหมาะ จึงกลับเป็น
ราชาธิปไตยอีก ส่วนอเมริกานั้นชนชาติอังกฤษโคประดิษฐ์วิปัสสิคแรก
แรกตั้งขึ้นเป็นอิสระ ประเทศจึงคงยังยืนมาโค ส่วนฝรั่งเศสนั้นถึงเป็น
วิปัสสิคก็จริง แต่ก็มีชนบทรรมนิยม และวิถีชีวิตองไม่ผิดอะไรกับเป็นราชา
ธิปไตย... ๑๘๘

นอกจากนี้แล้วยังได้ทรงแสดงความรู้สึกส่วนพระองค์ออกว่า
พระเจ้าแผ่นดิน... มี臣ผู้ที่มีความเห็นแก่พระองค์โดย และทั้งพระหฤทัย
อยู่เสมอที่จะทำนุบำรุงประชาชนให้ใคร่กับความสุขมากที่สุดที่จะรับโค แต่
... พระราโชบายและพระคำริของพระเจ้าแผ่นดินเปรียบเหมือนเรือนอย
อันปลูยลอยไปในนานานาที่เต็มไปด้วยหินโสโครก จึงคิดเสียบาง บอบสลาย
เสียบาง อับปางเสียบาง ไม่ใคร่จะโคตลอดรอดคุดังไปโคนาเสียใจ...
แต่คงไม่มีใครเสียใจ ยิ่งไปกวาองคพระเจ้าแผ่นดินเอง ๒๐๐

ควยเหตุนี้ การปกครองพระราชอาณาจักรส่วนใหญ่ จึงยังคงดำเนินรอย
ตามแบบที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโคทรงวางไว้ และทรงมีความ
เชื่อว่า

... การปกครองก็เหมือนการทัพ ถ้าทัพหน้ารีบรุกเกินไปก็คงจะถึงสนามรบ
ก่อนจริง แต่ถ้าทัพหน้าและกองเสบียงเดินไม่ทัน ก็จะเป็นเครื่องตัดประ-
โยชนแห่งกองทัพตนเอง ถึงจะรบเก่งปานโค ไม่มีกำลังหนุนและเสบียง
แล้วก็คงจะกองอกแะกำลังลดลง จนจะรบต่อไปไม่ไหว ก็คงจะถอยเท
นั้น เพราะฉะนั้นก่อนที่แม่ทัพใหญ่จะสั่งให้เดินกองทัพ จึงต้องคิดหน้าคิดหลัง

๑๘๘ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, บทละครเรื่องฉวย
อำนาจ (พระนคร : องค์การคาของคุรุสภา, ๒๕๐๖), หน้า ๒๓๑

๒๐๐ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๔ - ๒๓๕

ให้ทดลองเมื่อเตรียมการไว้เสร็จแล้ว แน่ใจแล้วจึงสั่งให้บุก การที่ทัพหน้า
จะรีบยกไปโดยความนั้น เจ้าแม่โชคก็มีชัยชำนะก็ตีไป และบุญญะการุญทัพนานา
ก็คงจะไคความชอบ แยกยกไปเสียห้วงที่ ความผิดก็จะตองทุกอยู่ที่แม่ทัพ
ใหญ่ เพราะผู้ใหญ่ที่ใหญจะชัคญน้อยไค ตองยอมรับผิดชอบในส่วนที่จักกองหนุน
และเสบียงตามไมทัน ขอนี้อุปมาฉันใด การปกครองก็อุปไมยฉันนั้น ๒๐๑

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระปรีชาสามารถในการ
ปกครองมาก จนกระทั่งราษฎรซึ่งยังมิได้รับการศึกษาก็พอ ไม่ก้อมมีความเข้าใจ
ในพระองค์ท่าน พระองค์ทรงตระหนักในพระทัยที่ว่า "...การที่จะกระทำอะไร
ให้เป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองซึ่งเป็นการสำคัญและยากนั้น ไม่ใช่พอนึกจะทำก็ทำได้
ง่าย ๆ จำที่เราจะตองคิดหนักคิดหลังให้รอบคอบ มุ่งให้ประโยชน์แก่บ้านเมือง
จริง ปองกันทางเสื่อมเสียพลั้งพลาดต่าง ๆ ใ้ที่สุดที่จะเป็นไปได้..." ๒๐๒

...ราชกรณียกิจของพระเจ้าแผ่นดินนั้น เป็นภาระที่หนักและยากเพียงไร
แต่การวิจารณ์สอดส่องตระเตรียมในเบื้องตนของกิจใดที่จะพึงกระทำลงไป
ไปนั้น คนทั้งหลายโดยมากมักอยู่แต่ขวางนอกก็ยอมแลไม่เห็น จะเห็นโลก
เมื่อถึงนั้นไคกระทำลงไปเป็นผลปรากฏแล้ว เปรียบเหมือนการสร้างทาง
รถไฟที่จะตองแหะเขาหรือขุดอุโมงค์ลอดไป เพื่อไม่ตองให้รถเคินทาง

๒๐๑

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, "พระราชดำรัสในพระ
บาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทอพระบรมวงศานุวงศ์และชาตูลดละของ
ทูลีพระบาทในการเฉลิมพระชนมพรรษาที่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ณ วันที่ ๑ มกรา
คม ร.ศ. ๑๓๑" ใน พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า ๘ - ๙

๒๐๒

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, "พระราชดำรัสในพระ
บาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทอบเนืองในงานพระราชพิธีฉัตรมงคลของโรง
เรียนมหาคเล็กหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันที่ ๑๒
พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๕๕" ใน พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทในพระบาท
สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า ๑๐ - ๑๑

อุ้มให้เป็นการเปลืองเวลาและเปลืองเงิน ก็ต้องเตรียมแหะเขาปาก
ของหรือซุกคูโมงกะดวงเขาให้เสร็จก่อน แล้วจึงวางรางและปลดยรถ
เค็นไค การแหะเขวหรือซุกคูโมงคซึ่งเป็นส่วนไม้ไขว่ยตรงงวนสร้าง
ทางรถไฟนั้น คนที่ไม่เคเห็นและไมทราบเรื่อง ก็ยอมไมรูสึกว่าไอ้ทัวอะไร
อยู่ที่ไหน ทอเมื่อรถเค็นไคแล้วจึงปรากฏว่าทางรถไฟไคทำแล้ว ซอนี้ฉันไค
ราชกรณียกิจของเราซึ่งตองกิดตองตรวจเตรียมดวงหนากัดันนั้น... ๒๐๓

ถึงแม้ว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงเห็นวาระบบกษัตริย์
เป็นระบบการปกครองที่เหมาะสมสำหรับเมืองไทยในรัชสมัยของพระองค์ แต่พระ
องค์ก็ยังคงทรงพยายามทุกวิถีทางที่จะปลูกฝังระบอบประชาธิปไตยลงในจิตใจของ
พสกนิกรของพระองค์ ทรงเห็นว่าภาคคนไทยไม่รู้จักถึงความ เป็น "ไท" และรู้จัก
เสียสละและไม่มีใจเป็นนักกีฬา ประชาธิปไตยที่จะมาถึงก็จะมีแต่หน้าควมวิบัติ
แหลกสลายมาสู่ประเทศชาติบ้านเมือง เพราะฉะนั้น ก่อนที่สอนให้รู้จักประชาธิปไตย
จะคงทำให้ประชาชนมีจิตใจรักชาติเสียก่อน ทำให้ประชาชนรู้จักความเป็นพลเมือง
เป็นส่วนหนึ่งของชาติ มีหน้าที่เสียสละ ชีวิตและเลือดเนื้อ เพื่อป้องกันชาติของตน
ในการส่งเสริมลัทธิชาตินิยมนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระ
ราชนิพนธ์ บทละครพูด และบทความต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนของพระองค์มีความ
ซาบซึ้งในเรื่องของชาติ เช่นบทละครพูดเรื่องหัวใจนักรบ ซึ่งนับว่าเยี่ยมยอดในเชิง
ปลุกใจให้รักชาติ นอกจากนั้นก็ยังมี บทละครพูดกำกลอนเรื่องพระร่วง และบทความ
เรื่องเมืองไทยจงดั้นเถิด เป็นต้น, นอกจากนั้นพระองค์ยังได้ทรงเปลี่ยนความเชื่อ
ถือของประชาชนเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์เสียใหม่ เดิมประชาชนถือว่า พระมหากษัตริย์
ทรงเป็นเจ้าชีวิต เจ้าของแผ่นดิน และสรรพสิ่งทั้งมวลในพระราชอาณาเขตของ
พระองค์ อาจทรงบันดาลความเป็นความตายให้แก่วงชนไค แต่พระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงถือว่า,

...ในเมืองไทยเรามีคนอยู่สองชั้นเท่านั้น ไม่มากกว่าสอง ชั้นหนึ่ง คือพระเจ้าแผ่นดินผู้เป็นหัวหน้า ซึ่งเขามอบใ้ทรงไว้ซึ่งอำนาจทุกอย่าง เพราะว่าเขาทั้งหลายไม่มีเวลาพอ และไม่สามารภที่จะทางคนต่างถืออำนาจนั้นได้ อีกชั้นหนึ่ง คือคนไทยทั่วไป ถ้าใครจะมาแทรกแซงในระหว่างคนไทยกับพระเจ้าแผ่นดิน ก็ไม่มีใครใดกล้ารักนั้มถือ ยกของของคนไทยนี้ ก็เพราะเหตุไร ก็เพราะเหตุที่มาผู้ครอบอำนาจอันชอบธรรมของเขาเสีย คืออำนาจของพระเจ้าแผ่นดินซึ่งเป็นเหมือนหนึ่ง กุศบิคาของเขา... ๒๐๘

ก้วยเหตุนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า ทัศนะของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับการปกครอง คืออำนาจในการปกครองเป็นของราษฎรทั้งมวล และใ้มอบใ้พระมหากษัตริย์ทรงใ้ใช้อำนาจนั้น

การเคลื่อนไหวเพื่อการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

ในตอนต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ ไ้มีบุคคลคณะหนึ่งวางแผนการณ่เปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศจากรบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบอบประชาธิปไตย สาเหตุที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวครั้งนี้ คือความไม่พอใจของบรรดาทหารในองคั้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ความไม่พอใจนี้ไ้เริ่มมีขึ้นตั้งแก่ตอนปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ ทหารพวกหนึ่งเกิดวิวาทกั้มหาด

๒๐๘ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, "พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ตอบเนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคลของโรงเรียนมหาดเล็ก ในพระบรมราชูปถัมภ์ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๓" ใน พระราชดำรัสและพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า ๓๑

เล็กสองพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งยังทรงดำรงตำแหน่ง
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช มหาเศวตฉัตรมาไม่ไกล ก็เลยกลับมาหวังปารุสกกันไม่
กรั้นวันรุ่งขึ้นก็มีการพิจารณาคดี พหารก็ยอมรับสารภาพความสัตย์จริง สมเด็จพระ
พุทธราช นำความขึ้นกราบทูลสมเด็จพระบรมชนกนาถ ไฉลงพระราชอาญาเขียน
พหารเข้านั้น ตามประเพณีจารีตกรบาช ในฐานทำการอุกอาจถึงหน้าพระที่นั่ง
ของพระราชทายาท โดยมีโคตรงยอมจึงกำทักทวงของเจ้านายบางพระองค์ที่โค
ทรงอ้างว่าไม่กรจะนำจารีตกรบาชมาใช้ ในเมื่อประเทศไทยได้ใช้ระบวมลกฎ
หมายอาญาเขียนอารยประเทศ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเอง
แมจะมีโคตรงเห็นถูกย แต่ก็ทรงซัก ะราชโอรสไม่โคควยทรงเกรงว่าเรื่องอาจ
จะไปใหญ่โต จึงโคตรงอนุมัติไปเป็นไปตามคำขอ พหารที่ถูกลงอาญาเขียนนั้นมีทั้ง
นายร้อย นายคาบ นายสิบพลทหาร รวม ๕ คน การเขียนหลังทหารในครั้งนั้น
"...เป็นเหตุการณต์ซึ่งความสะเทือนจิตใจนักเรียนนายร้อยทหารทั่วไป ทั้งฝ่ายบก
และเรือ ผู้ซึ่งจะอดกรับราชการเป็นนายทหารของชาติสืบไป นับเป็นเหตุการณต์
ที่เกิดขึ้นอย่างกระทันหันและสำคัญ อันอุบัติขึ้นมาอย่างมิโลกาคณกับเลย" ๒๐๕

กรั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราช
สมบัติ ความไม่พอใจของบรรดาทหารยังมีเพิ่มขึ้นเนื่องจากพระบาทสมเด็จพระเจ้า
อยู่หัวโคตรงกั้ง กองเสื่อป่าอื่น พหารก็อวากองเสื่อป่าอื่นเป็นกิจการที่กั้งช้ำกับการ
ทหาร และทำงานแข่งกับการทหารของชาติ ทำให้ความมั่นคงของชาติเสื่อมคลาย
ลง ทั้งเป็นการแฉฉนวนวาระทองกระบกระเทือนงบประมาณแผ่นดิน เป็นชนวน
ให้เสรีชฎกการคังของประเทศตกอยู่ในภาวะอันน่าวิถก ทั้งทำให้ราชการงาน
เมืองฝ่ายทหารและเรือแควงสับสยไม่เป็นอันประกอบกิจการงานกันก็มีในบาง

๒๐๕
 เกรียณู ศรีจันทร์ และเนกร ชูนวิจันน์, ประวัติปฏิวัติกรั้งแรกของ
ไทย ร.ศ. ๑๓๐ พ.ศ. ๒๔๕๔ (พระเนกร: บริษัทกิมหลีทองวนจำกัด, ๒๕๐๓), หน้า ๑๔-๑๕

ครึ่งบางคราว เป็นการเสียเวลา เสียทรัพย์ เสียงานของชาติ และส่วนตัว นอก
จากนั้นบุคคลบางจำพวกที่อยู่ในราชสำนักขณะนั้น ไม่ทราบซึ่งในพระมหากษัตริย์คุณ
แห่งเจ้านายของตนเพียงพอ ปฏิบัติประพฤติกินไปในทำนองฝังพองผองของตนต่อ
ขาราชการและพลเมืองของชาติ ที่ยังจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ของเราอย่าง
แนบแน่น เคยเป็นเหตุนำมาซึ่งความเสื่อมเสียพระเกียรติยศ เกียรติคุณ ยิ่งกว่า
นั้น ยังมีการแสดงออกของบุคคลสำคัญของชาติ ปรากฏแก่ตาของขาราชการและ
ทหารหนุ่มเป็นอันมาก อาทิเช่น เจ้าฟ้ากรมหลวงพิณูโลกประชานาถ พระอนุชา
ในรัชกาลที่ ๖ นั้นเอง ไททรงสำแดงพระอาการไม่เป็นที่พอพระทัยอย่างมาก

อนึ่ง คณะปฏิวัติมีความปรารถนาอย่างมุ่งมั่นที่จะให้ชาติของตนเข้าถึง
สมัยแห่งความเจริญก้าวหน้าของโลกทุกด้าน เห็นว่าเป็นหน้าที่ของคนไทยที่จะคิด
แก้ไขความเสื่อมโทรมของประเทศ โดยเฉพาะสิ่งที่เห็นได้ชัดก็คือเรื่องเศรษฐกิจ
กิจของชาติ มิได้ดำเนินตามแบบอารยประเทศทั้งหลาย อย่างน้อยก็ควรจะให้เท่า
เทียมประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง ซึ่งเห็นได้ชัดว่าเมื่อญี่ปุ่น
เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นประชาธิปไตย
แล้ว ประเทศญี่ปุ่นก็มีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว จนเกินหน้าประเทศไทย
ส่วนไทยยังคงล้าหลัง ยากที่จะหิบบยุภาวะอันใดเป็นความเจริญก้าวหน้าแห่ง
สังคมชาติ มาเทียบเคียงใด มีหน้าซ้ำเหตุการณ์ภายในบ้านเมืองค่อนข้างยุ่งเหยิง
ไม่เป็นระเบียบ เพราะอำนาจการปกครองประเทศไปตกอยู่ในมือคน ๆ เดียว

ขอคิดควรคำนึงถึงความล้าหลังของชาติดังกล่าวนี้เอง ได้ทำให้นาย
ทหารหนุ่มผู้มีมันสมองปฏิวัติโคตึกปฏิวัติชาติไทย ความอุดมคติของเขา ที่ได้เกิดขึ้น
เพราะได้พบเห็นชีวิตจริงของรัฐบาล ของพลเมือง และของทหาร อันยังอยู่ในภาวะ
ล้าหลังควยประการทั้งปวง ๒๐๖

ผู้ที่คิดการปฏิวัติคือ ร้อยตรีเหรียญ ศรีจันทร์ กับร้อยตรีจรรยา ๒ตะเมษ ทั้งสองคนกะโครงการจะทำการปฏิวัติภายในระยะเวลา ๑๐ ปี คือลงมือชักชวน ผู้รวมมือเรื่อยไป จนมีสมัครพรรคพวกมากแล้วจึงจะปฏิวัติเมื่อครบ ๑๐ ปี ในขั้นแรกเป็นแต่เตรียมพร้อมไว้ โดยทำการเกลี้ยกล่อมทหารที่ถูกเกณฑ์เข้ารับราชการทุก ๆ รุ่น ชั่วระยะ ๑๐ ปี ก็จะอบรมทหารได้ถึง ๑๐ รุ่น บุคคลเหล่านี้ก็จะกระจายแยกย้ายกันออกไปทั่วประเทศ ร้อยตรีเหรียญ ศรีจันทร์ และร้อยตรีจรรยา ๒ตะเมษ ใ้ทั้งจิตมั่นปฎิญาณไว้ว่าจะทำเพื่อชาติ จุดหมายปลายทางคือ เปลี่ยนแปลงการปกครองให้เป็นระบอบประชาธิปไตย มีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายปกครองประเทศ ความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองนี้แพร่ขยายไป ปรากฏว่าใครพรรคพวกเพิ่มขึ้นอีกหลายคน และใครตัวหัวหน้าที่จะทำการนี้ คือ ร้อยเอกขุนทวยหาญพิทักษ์ (นายแพทย์ เติ้ง ศรีจันทร์) ท่านผู้นี้เป็นทหารหมอบประจำฝ่ายพลรบสังกัดทหารราบ แต่ทำการในหน้าที่แพทย์ และในขณะนั้นเป็นหมอบประจำพระองค์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ

เมื่อเวลาผ่านไป จุดประสงค์ของการปฏิวัติก็เปลี่ยนแปลงไป คือ แทนที่จะเป็นเวลา ๑๐ ปีก็ตกลงดำเนินการโดยเร็วที่สุด เพราะไม่สามารถจะเก็บเป็นความลับไว้ได้ในระยะเวลานานเช่นนั้น เมื่อแรกที่ตั้งใจจะนำระบอบประชาธิปไตยมาใช้ ต่อมาเมื่อสมาชิกของคณะปฏิวัติบางคนที่มีหัวรุนแรง ถึงกับขอให้เปลี่ยนเป็นระบอบสาธารณรัฐ แต่ผู้ที่หัวไม่รุนแรง ไม่เห็นชอบด้วย ปรึกษากันถึงการเกลี้ยกล่อมเพื่อหาพรรคพวกรวมกันด้วย ยังคงดำเนินต่อไป มีการส่งคนไปเกลี้ยกล่อมทหารในจังหวัดสำคัญ ๆ เขาไว้เป็นพวกได้เป็นจำนวนมาก

ในการปฏิวัติครั้งนี้ ร้อยเอก หลวง สีนาคโยธารักษ์ (ยุทธ หรือ แกม กงอยู่) ใ้กับหมอบหมายจากคณะให้เป็นผู้ปลงพระชนม์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อพระองค์เสด็จกลับจากพระราชวังสนามจันทร์ โดยรถไฟพระที่นั่งที่สถานีบางกอกน้อย ถาปลงพระชนม์สำเร็จแผนขั้นต่อไปก็คือ จับกุมพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ไว้เป็นประกันทุกพระองค์ และทุกคน แต่แผนการปฏิวัติครั้งนี้ต้องประสบ

ความล้มเหลว เนื่องจาก หลวงสีนาคโยธารักษ์ นำความไปบอกรอยโท ทงอยู่ (พ.ท. พระตะบะ) รอยโท ทงอยู่นำความไปทูลหม่อมเจ้าพันธุ์ประวัติ ซึ่งไคไปกราบทูลสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวงษ์โลกประชานาถอีกทอดหนึ่ง เมื่อเป็นเช่นนี้ แผนการทุกอย่างจึงล้มเหลว ทุกคนถูกจับเมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๔

ในการพิจารณาโทษของผู้ก่อการปฏิวัติครั้งนี้ ได้มีพระบรมราชโองการให้ตั้งคณะกรรมการศาลทหารขึ้น คำพิพากษาโทษของศาลลงวันที่ ๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ มีใจความดังนี้.-

...ด้วยเรื่องก่อการกำเริบ ตามที่กรรมการไคพิจารณาโทษแล้ว นั้น เรื่องนี้ เติมมีนายทหารบกบาง นายทหารเรือบาง บุคคลพลเรือน ซึ่งทำการอยู่ในกระทรวงยุติธรรมบาง สมคบคิดกันควมมูลความประสงค์จะเปลี่ยนแปลงราชประเพณีการปกครองของพระราชอาณาจักร ไคประชุมกันตั้งเป็นสมาคม เมื่อเดือนมกราคม ร.ศ. ๑๓๐ แล้วไคประชุมกันต่อ ๆ มาอีกรวมเป็น ๔ ครั้ง (น้อยไป ๓ - ๔ ครั้ง...ผู้เขียน) กระเตรียมกันทำฎการกบฏถึงประทุษร้ายพระเจ้าแผ่นดิน กระทรวงกลาโหม ทราบการเรื่องนี้ขึ้น เมื่อปลายเดือนกุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๓๐ จึงไคจับนายทหารพวกที่เป็นหัวหน้า และเป็นคนสำคัญในสมาคมนี้ จัดการไคสวนตลอดจนพรรคพวก ส่วนนายทหารเรือ และบุคคลพลเรือน ในกระทรวงนั้น ๆ ไคจัดการไคสวนส่งคุกกระทรวงกลาโหม กระทรวงกลาโหมไคทำรายงานตามที่ไคสวน ไคความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา มีพระราชโองการโปรดเกล้า ฯ ใหนายทหารบก นายทหารเรือ รวม ๗ นาย เป็นกรรมการพิจารณาปรึกษาโทษ กรรมการพร้อมกันพิจารณาทำคำปรึกษาโทษ มีใจความที่วินิจฉัยตามที่พิจารณาไคความว่า ผู้ที่รวมคิดในสมาคมนี้ มีความเห็นจะเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็น ธิปไตยบาง เป็นลิมิเต็ด มอนากีบาง แต่ฝ่ายธิปไตยขณะไหนที่ประชุม (ผิดกับมติของคณะ...ผู้เขียน) ส่วนที่จะจัดการอย่างไร จึงจะเปลี่ยนแปลงการปกครองไคนั้น ปุราภฤตย์ไคที่ประชุมถึงกระทำการประทุษร้ายต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเรื่องนี้ เติมที่เคี้ยว ดูเหมือนสมาคมนี้ตั้งขึ้นเพื่อจะเปลี่ยนแปลงการปกครองบ้านเมือง แต่กรณพิจารณาตลอดแล้วกลับไคความซัดว่า สมคบกันเพื่อควม

ประทุษร้ายต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวควย แม่แต่บางคนจะไม่มี
เจตนาโดยครั้งที่ประทุษร้ายต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ดี
แต่ใครสมรู้เป็นใจ และช่วยปกปิดความ เพราะฉะนั้นตามลักษณะความ
ผิดนี้ กระทำผิดกฏหมายลักษณะอาญามาตรา ๘๗ ตอนที่ ๒ ถึงประ
หารชีวิตควยกันทุกคน แต่กรั้นจะวางโทษถึงประหารชีวิตทุกคนไป
บางคนกระทำความผิดมาก ไม่สมควรจะลดโทษเลย แต่บางคนกระทำ
ความผิดน้อยบาง ใ้ให้การรับสารภาพให้เป็นประโยชน์ในทางพิจาร
ณาบาง และมีเหตุผลอันสมควรจะลดหย่อนความผิดบาง อันเป็นเหตุ
ควรลดโทษฐานปรานี ตามกฏหมายลักษณะอาญามาตรา ๓๗ แลว
มาตรา ๕๕ จึงใ้กำหนดโทษเป็น ๕ ชั้น คือ

- ชั้นที่ ๑ โทลงโทษประหารชีวิต ๓ คน
- ชั้นที่ ๒ ลดโทษลงเพียงจำคุกตลอดชีวิต ๒๐ คน
- ชั้นที่ ๓ ลดโทษลงเพียงจำคุกมีกำหนด ๒๐ ปี ๓๒ คน
- ชั้นที่ ๔ ลดโทษลงเพียงจำคุกมีกำหนด ๑๕ ปี ๖ คน
- ชั้นที่ ๕ ลดโทษลงเพียงจำคุกมีกำหนด ๑๒ ปี ๓๐ คน ^{๒๐๗}

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ
พระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยเด็ดขาดดังต่อไปนี้

...ควยใครตรวจคำพิพากษาของกรรมการศาลทหาร ซึ่งใ้พิจารณา
ปรึกษาโทษในคดีนี้มีชื่อ ๕๑ คน กอการกำเริบลงวันที่ ๔ พฤษภาคม
นี้ตลอดแล้ว

เห็นว่า กรรมการพิพากษาลงโทษพวกเหล่านี้ชอบด้วยพระราชก่า
หนดกฏหมายทุกประการแล้ว แต่หาความผิดของพวกเขาเหล่านี้ มีข้อสำคัญ
ที่จะกระทำร้ายต่อตัวเรา เราไม่เคยมีจิตพยาบาทครายต่อพวกนี้
เห็นควรที่จะลดหย่อนโทษโดยฐานกรุณา ซึ่งเป็นอำนาจของพระ

เจ้าแผ่นดินจะยกให้ได้... ๒๐๘

ในการลดหย่อนผ่อนโทษครั้งนั้น ผู้ที่ได้รับโทษประหาร ๓ คน ได้รับความลดหย่อนให้เหลือเป็นจำคุกตลอดชีวิต และโทษชั้นที่ ๑ ชั้นที่ ๒ ชั้นที่ ๓ ชั้นที่ ๔ และชั้นที่ ๕ ก็ได้รับการลดหย่อนลงมาเป็นลำดับ ถึงแม้ว่าบุคคลเหล่านั้นจะคิดร้ายต่อพระองค์ แต่เมื่อทรงมองเห็นว่าเขาเหล่านั้นเจตนาดีต่อประเทศชาติ ต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองเสียใหม่ให้เหมือนอารยประเทศทั้งหลาย การปกครองระบอบนี้ พระองค์เองก็ทรงเห็นพ้องควย แต่เนื่องจากทรงตระหนักว่า ยังไม่ถึงเวลาอันควร จึงไคงการพระราชทานรัฐธรรมนูญไว้ อย่างไรก็ตาม พระองค์ก็มีใคทรงนิงนอนพระทัย ไคทรงพยายามวางรากฐานประชาธิปไตยตอจากงานที่สมเด็จพระชนกาธิราชไคทรงทำไว้ควยการให้สิทธิเสรีภาพประการต่าง ๆ แก่ประชาราษฎรของพระองค์ หนังสือพิมพ์ The New York Outlook ไคลงขอควมว่า

...รัฐบาลแห่งประเทศสยามเป็นราชาธิปไตยสิทธิขาด แทบจะกล่าวได้ว่าเป็นอย่างสิทธิขาดที่สุดในโลก แต่สมเด็จพระราชานูทรงروض คือ พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระองค์นูนยังทรงอยู่ในปฐมวัย ทรงพอพระราชหฤทัยในทางพระราชทานสิทธิแก่ประชานมากที่สุด ในหมูพระ เจ้าแผ่นดินที่ทรงพระราชอำนาจ... ๒๐๘

๒๐๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๕

๒๐๘ เสฐียร พันธรังษี, พระราชกรณียกิจโดยย่อของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนคร: โรงพิมพ์ตามกฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๒), หน้า ๓๒

การศึกษา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัยในเรื่องการศึกษาของราษฎรเป็นอย่างยิ่ง

...ทรงพระราชดำริถึงโดยพระราชจริยานุวัตร จะทุนบำรุงให้เหล่าครูและคณาจารย์ทั้งหลายในพระราชอาณาจักรโคเลาเรียนใหญ่หนึ่งผู้ใดอันจะเป็นทางที่จะประกอบกิจการงานทั้งปวงตามชาติภูมิในภพนาให้ทั่วถึงกัน... ๒๑๐

การศึกษาที่ได้จัดมาแล้วในรัชกาลก่อน มีวัตถุประสงค์ที่จะฝึกหัดคนเพื่อใช้ในราชการ เพราะในเวลานั้น ราชการโคชขายกว้างขวางออกไป จำเป็นต้องใช้อย่างที่มีความรู้มากขึ้น ครั้นต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่าควรจักการศึกษาให้กว้างขวางออกไปอีก ฉะนั้น ใน พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้มีการเปลี่ยนแปลงระเบียบราชการในกระทรวงธรรมการใหม่หมด แบ่งเป็น ๕ กรม คือ กรมกลาง กรมสังฆการี กรมธรรมการ กรมราชบัณฑิต และกรมศึกษาธิการ โดยมี เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี ซึ่งขณะนั้นมียศเป็นพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ เป็นเสนาบดี พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ ได้ตั้งใจจัดการศึกษาด้วยความอุตสาหะอย่างยิ่ง ได้มีการออกประกาศเปลี่ยนแปลงวิธีจัดการศึกษาที่สำคัญ ๆ หลายอย่าง เช่น การศึกษาหาเลี้ยงชีพ และเพื่อสนับสนุนงานด้านนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ทรงเปิดโรงเรียนเพาะช่าง เมื่อวันที่ ๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๖

๒๑๐

กองจดหมายเหตุ, กรมศิลปากร, เอกสารรัชกาลที่ ๖ หมายเลข ๑๘/๘๘ ประกาศจัดการศึกษาของทวยราษฎร

...ในปี พ.ศ. ๒๔๕๖ ระเบียบการศึกษาได้แก้ไขใหม่ คือขยายหลักสูตรประถมศึกษาให้มีเวลาเรียน ๕ ปี แบ่งเป็นวิชาสามัญสามปี วิชาอาชีพสองปี มัธยมศึกษา จัดใหม่เวลาเรียนแปดปี ผู้ที่นับว่าสอบไล่ได้ใด ประถมศึกษาจะทองสอบไล่ใดวิชาสามัญ และวิชาภาษาฝรั่งเศส ผู้ที่นับว่าสอบไล่ได้ใดประโยคมัธยมศึกษา จะทองสอบไล่ใดก็ตามหลักสูตรใหม่ปีที่ ๒๑๑

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

...ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้วางรูปแบบโครงการศึกษาของไว้ให้เหมาะสมแก่เวลา และการงานใหม่เป็นที่เข้าใจทั่วกันดังต่อไปนี้

- ๑. การศึกษาทั้งปวงให้กำหนดชื่อเป็น ๒ ประเภท คือ
 - สามัญศึกษา โคแก่การศึกษาเล่าเรียนความรู้ใด ๆ อันเป็นความรู้สามัญซึ่งคนควรจะร่ำทุกคน ตัวอย่างเช่นวิชาหนังสือ วิชาเลข จรรยา คือสอนนักเรียนวาจาใจใหม่ประพฤติกี่ละ เว้นที่ชั่วเป็นตน ประเภทหนึ่ง
 - วิสามัญศึกษา โคแก่การศึกษาเล่าเรียนความรู้ใด ๆ อันเป็นความรู้พิเศษซึ่งบุคคลผู้ใดเลือกเรียนเฉพาะสิ่งเฉพาะอย่าง ไม่จำเป็นต้องเรียนใหญ่ทุกอย่างทุกคน ตัวอย่างเช่น วิชาครู วิชาแพทย์ วิชากฎหมาย วิชาช่างต่าง ๆ เป็นต้น ประเภทหนึ่ง...
- ๒. การศึกษาทั้งปวงให้กำหนดโดยประโยชน์แห่งผู้ที่เรียนเป็น ๒ ภาค คือ
 - ภาคศึกษามัธยม โคแก่ความรู้ทั้งฝ่ายสามัญศึกษา และวิสามัญศึกษา เพียงใดซึ่งสมควรจะให้ราษฎรมีความรู้เป็นพื้นไว้ทุกคน เพื่อใ้รู้ฝึกชอบวิชาดี วิชากลาง ๆ ไว้ สำหรับให้พอแก่ที่ที่จะต้องไข้อยู่ทุกวัน
 - ภาคศึกษาพิเศษ โคนกความรู้ฝ่ายสามัญศึกษาที่เหนือจากนั้นขึ้นไป อันไม่จำเป็นที่คนจะทองรู้เสมอกันทุกคน ซึ่งเรียกมัธยมศึกษา

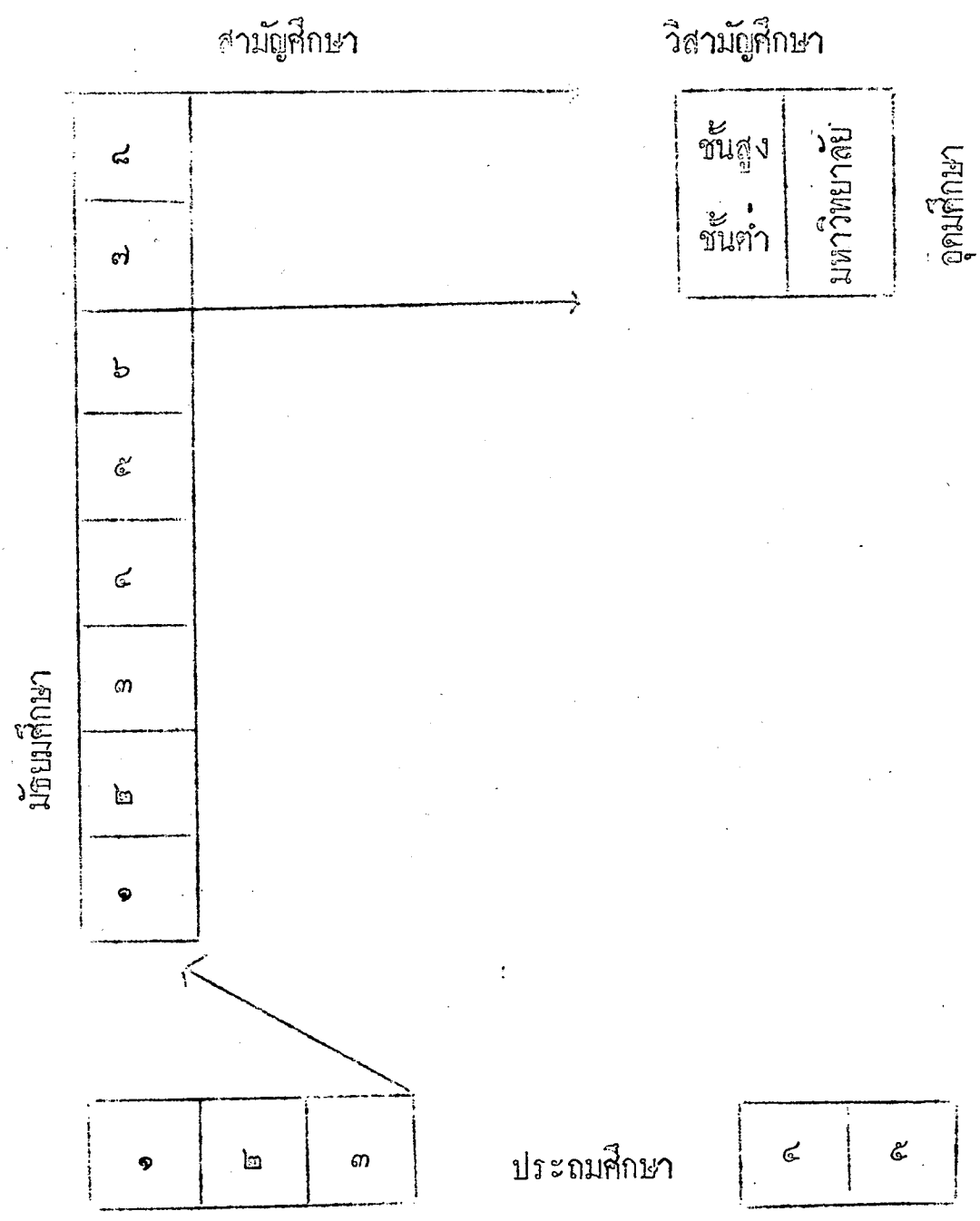
๒๑๑ รอง ศยามานนท์, ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ (พระนคร: กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๔๘๕), หน้า ๔๘

และวิสามัญศึกษาที่กวนั้นขึ้นไป อันไม่จำเป็นที่คนจะท่องรู้
 เหมือนกันทุกคน ซึ่งเรียกว่าอุดมศึกษา เป็นวิชาความรู้ที่ไม่
 บังคับ สุดแล้วแต่ผู้ใดมีทุนทรัพย์และสติปัญญาที่จะเอาเรียน
 ได้เพียงใด...

๓. การศึกษาที่ทางประเภท และต่างภาคกันดังกล่าวข้างบนนี้
 รวมเขียนเป็นแผนที่มีรูปโครงสร้างนี้ ^{๒๑๒}

^{๒๑๒} กองจดหมายเหตุ, กรมศิลปากร, เอกสารรัชกาลที่ ๖, หมายเลข
 ๓๓/๘๘ ประกาศตั้งรูปโครงสร้างการศึกษา.

แผนที่บอกประเภทและภาคของการศึกษา

แต่ในโครงการศึกษา พ.ศ. ๒๔๕๖ วิสามัญศึกษามีแก่ชั้นประถม และ
อุดมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาหาไม่มี ใน พ.ศ. ๒๔๕๘ จึงได้เพิ่มวิสามัญศึกษาชั้น
มัธยมขึ้น

ในปี พ.ศ. ๒๔๕๖ นั้นเอง กระทรวงธรรมการได้จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัด
ครูหญิงขึ้นเป็นครั้งแรก การศึกษาของเด็กหญิงที่ได้จัดขึ้นมีอยู่แต่เฉพาะในพระนคร
เท่านั้น ตามหัวเมืองยังบกพร่องอยู่มาก เพราะขาดครู โดยเหตุนี้จึงเกิดมี "โรง
เรียนเบญจมาศราชาลัย" รับนักเรียนครูหญิงที่ส่งมาจากหัวเมืองมณฑลต่าง ๆ

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว การศึกษาของ
ไทยรุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว ความสำเร็จของชาติทรงสนพระทัยในกิจ
การคานนี้เป็นอย่างยิ่ง พระองค์มีโครงการกักกันมิให้ประชาชนศึกษาเหมือนเช่น
กษัตริย์สมบูรณาญาสิทธิราชย์ในบางประเทศ ซึ่งไม่ทรงมีพระราชประสงค์จะให้
ราษฎรเลาเรียนหาความรู้ความเร่งวราราษฎรจะกระด้างกระเดื่อง พระราช
กรณียกิจที่แสดงให้เห็นน้ำพระทัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ที่ทรงมีพระราชศรัทธาปสาทะในการที่จะให้การศึกษาแก่พสกนิกรของพระองค์
คือการสร้างโรงเรียนแทนวัด ตามชัตติยราชประเพณีซึ่งเคยมีมา พระมหากษัตริย์
ที่ได้ขึ้นทรงราชย์ทุกพระองค์ จะทรงสร้างวัด ๆ หนึ่ง เพื่อเป็นการประกาศ
ให้ราษฎรทราบว่าเป็นพุทธศาสนูปถัมภกที่แท้จริง และพวกอำมาตย์
ราชเสวกที่ร่ำรวยก็มักจะดำเนินการอุทิศพระยุกถบาทในรัชกาลที่ ๔ พระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างวัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม และ
ในรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างวัดราชบพิธ
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่า

••• แต่ก่อนมาผู้ใดมีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ก็มักจะสร้างวัด
ขึ้น การสร้างวัดขึ้นใหม่เช่นนั้น โดยมากก็คงอยู่ไคร้ชั่วคราว คือชั่วอายุ
และกำลังของบุคคลที่จะปกครองรักษา ถ้าขาดความทนบำรุงเมื่อใด
วัดที่สร้างขึ้นไว้ ก็รกรางวางเปล่าเป็นป่าพง อันเป็นที่พึงสลดใจแห่ง

พุทธศาสนิกชน การ...บำเพ็ญกุศลโดยวิธีสร้างโรงเรียนอันเป็นสิ่ง
 ของการในสมัยนี้...นับว่าเป็นการแผ่ผลเป็นสาธารณประโยชน์ต่อไป

ด้วยเหตุนี้ในรัชกาลของพระองค์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้า
 อยู่หัว จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดสร้างโรงเรียนขึ้นแทนวัด โดย
 พระราชทานที่ดินอันเป็นของพระคลังข้างที่ และโปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินการฝึก
 สอนตามแบบปฎิบัติสกุลของฝรั่ง พระราชทานชื่อว่า โรงเรียนมหาดเล็กหลวง
 ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย นอกจากนี้พระองค์ยังได้ทรง
 พยายามสนับสนุนข้าราชการบริพารที่ร่ำรวยให้ช่วยกันสร้างโรงเรียนแทนวัด
 "...ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศพระราชนิยมอันนี้ให้ทราบทั่วกันว่า
 ถ้าผู้ใดมีจิตรศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ประสงค์จะบำเพ็ญกุศลให้เป็นผล
 นิสงขันธ์ก็จริงแล้ว ก็ควรจะถือเอาการสร้างโรงเรียนว่าเป็นการกุศลที่จะพึง
 กระทำอันหนึ่งได้..." ๒๑๔

การขยายตัวทางการศึกษาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
 เจ้าอยู่หัวได้ดำเนินไปถึงจุดสุดยอด นั่นคือทรงขยายการศึกษาถึงขั้นอุดมศึกษา

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงตั้งโรง
 เรียนมหาดเล็กหลวง เพื่อฝึกหัดกุลบุตร เจริญวิชาการในกระทรวงมหาดไทย
 ครั้นต่อมาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริ
 ว่าจะ

๒๑๓ กองจดหมายเหตุ, กรมศิลปากร, เอกสารรัชกาลที่ ๖ หมายเลข
 ๑๖/๔๔ แจงความกระทรวงธรรมการแผนกกรมธรรมการ, ประกาศพระราชนิยม
 เรื่องบำเพ็ญกุศลในวิธีสร้างโรงเรียน

๒๑๔ เรื่องเดียวกัน

...การฝึกหัดข้าราชการฝ่ายพลเรือนสำหรับส่งออกไปรับราชการ
กระทรวงมหาดไทยกระทรวงอื่นๆนั้น หากขอเพียงแก่ราชการปกครอง
พระราชอาณาจักรทุกวันนี้ไม่สมควรจะขยายการโรงเรียนในหลวง
ขวางออกไป สำหรับส่งคนไปรับราชการทุกกระทรวงทบวงการ
จักรวรรดิโรงเรียนให้เป็นพเนกวิทยาต่าง ๆ เช่น กฎหมาย ปกครอง
การต่างประเทศ การเกษตร การช่าง แล การแพทย์เป็นคน... ๒๑๕

เพื่อจะบรรลุดุสิตาพระราชประสงค์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว ได้ทรงใช้เงินทุนที่เหลือจากการที่ราษฎรเรียกกันสร้างอนุสาวรีย์
ปิยมหาราช มาจัดสร้างโรงเรียนใหม่ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ยกโรง
เรียนมหาดเล็กเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือน พระราชทานนามว่า "โรง
เรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" ต่อ
มาก็คงพระราชดำริ "...เห็นสมควรจะขยายการศึกษาในโรงเรียนนี้ให้
กว้างขวางยิ่งขึ้น คือ ไม่เฉพาะสำหรับผู้ที่จะเล่าเรียนเพื่อรับราชการเท่านั้น
ผู้ใดที่มีความประสงค์จะศึกษาวิชาชั้นสูง ก็ให้เขาเล่าเรียนในโรงเรียนนี้ได้ทั่ว
กัน เหตุฉะนั้น ควรประดิษฐานขึ้นเป็นชั้นมหาวิทยาลัย ให้เหมาะแก่ความต้องการ
แห่งสมัยเสียทีเดียว" ๒๑๖

๒๑๕ กองจดหมายเหตุ, กรมศิลปากร, เอกสารรัชกาลที่ ๖ หมายเลข
๕/๕๘ ประกาศตั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว

๒๑๖ "ประกาศประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและโอนไปขึ้นอยู่ใน
กระทรวงธรรมการ" ใน เสถียร ดायคัท และคนอื่น ๆ, ผู้รวบรวม,
ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๒๙, (พระนคร: ม.ป.ท., ๒๔๗๓), หน้า ๓๒๘ -

ด้วยเหตุนี้จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ๑ ให้ยกโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นเป็น "จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๕

ในค่านการศึกษาชั้นต้นนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว "...ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ๑ ให้จัดขยายการศึกษาสำหรับให้ครูธกุมารีทั้งหลายได้มีที่เล่าเรียนศึกษาวิชาในชั้นต้นทั่วทุกตำบล เพื่อเป็นการสะดวกแก่ประชากรราษฎรทั้งปวง ที่จะส่งบุตรหลานเขาเล่าเรียนได้ในที่ใกล้บ้านเรือนทั่วไป" การจัดการศึกษาชั้นมูลศึกษานั้น ให้เจ้าของทองที่คือ เทศาภิบาลและนครบาลช่วยจัด ฝ่ายกรรมการเป็นผู้ตรวจและสอบได้ และอุดหนุนช่วยเหลือ

พระราชกรณียกิจที่สำคัญที่สุดของพระองค์ทางค่านการศึกษาคือ การประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ มีการเก็บเงินศึกษาพลี คือ เงินที่จำเป็นของใช้จ่ายสำหรับการตั้งและดำรงอยู่แห่งโรงเรียนประชาบาลตามพระราชบัญญัติ ซึ่งเก็บเฉพาะชายที่มีอายุระหว่าง ๑๔ ปี ถึง ๒๐ ปี ในกำหนดอัตราต่างกันตามฐานะของทองที่ คือ อัตราไม่ต่ำกว่า ๑ บาท หรือไม่เกิน ๓ บาท พระราชบัญญัตินี้ บังคับให้เด็กทุกคนที่มีอายุ ตั้งแต่ ๗ ปีบริบูรณ์เรียนหนังสืออยู่ในโรงเรียนจนอายุ ๑๔ ปี บริบูรณ์โดยไม่ตองเสียเงินค่าเล่าเรียนเขตอายุ ๗ ปี ที่ว่านี้อาจเขยิบขึ้นไปเป็น ๘ ปี ๙ ปี ๑๐ ปีก็ได้ ด้วยความเห็นชอบของกระทรวงหากมีความจำเป็นเฉพาะทองที่เกิดขึ้น เป็นคนว่าหาครูได้ไม่เพียงพอ หาที่ที่เหมาะสมสำหรับจัดเป็นสถานศึกษาได้ยาก หรือทางไปโรงเรียนกันดาร แต่จะควยเหตุจำเป็นใด ๆ ก็ตามจะเขยิบเขตอายุของเด็กให้เกิน ๑๐ ปีไปไม่ได้ เพราะเด็กจะไม่มีโอกาสเรียนจบหลักสูตรประถมศึกษาใดตามกำหนด

จากลาวไคว

...การศึกษาได้ขยายตัวไปอย่างกว้างขวางทั่วทั้งพระราชอาณาจักร เนื่องจาก พระราชบัญญัติจัดตั้งการบังคับให้ไปโรงเรียน ควายกรูที่คนไทยที่ฉลาดเห็นว่าการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญที่สุด การศึกษาจึงได้มีความหมายใหม่ และมีแรงกระตุ้นใหม่ จากพระราชบัญญัติฉบับนี้ขยายเขตของระบบโรงเรียน ผลสนองที่แน่นอนอันหนึ่งของการศึกษาสูงขึ้นนี้ มีอยู่ในพฤติการณ์การปกครอง จังหวัด และอำเภอต่าง ๆ ไคกอย ๆ เขาไปอยู่ในมือของบุคคลซึ่งได้รับการเตรียมอยุ่ของระมักระวังสำหรับงานของเขา ควายมีเคามูลในภายหน้าว่าจะดีขึ้นทุกปี ๒๑๘

ตลอดรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว การศึกษาของชาติเจริญขึ้นอย่างมากมาย พระองค์ทรงวางรูปอันเป็นระเบียบที่จะจัดการศึกษาสำหรับประชาชนทั้งปวง ตั้งแต่ชั้นต่ำไปจนถึงชั้นสูง นับเป็นระเบียบการศึกษาแห่งชาติในการศึกษาชั้นสูง ทรงสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และโรงเรียนใหญ่ ๆ อีกหลายโรงเรียน การศึกษาชั้นต่ำ ทรงตราพระราชบัญญัติประถมศึกษา บังคับให้เยาวชนทุกคนเข้าศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา ทั้งยังกำหนดการปรับใหม่

๒๑๘

กองจดหมายเหตุ, เอกสารรัชกาลที่ ๖ หมายเลข ๘/๑๓๘ หนังสือพิมพ์ต่างประเทศลงข่าวเรื่องเมืองไทยและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

"...Education has been greatly expanded throughout the kingdom as a result of a decree establishing compulsory school attendance. Always a matter of high important of the intelligent people of Siam, education has taken on new meaning and new impetus through this decree extending the scope of the school system. One of the definite sequences of this higher education is found in the circumstance that gradually the administration of the provinces and the country districts is passing into the hands of men carefully prepared for their work, with prospects that grow brighter each year..."

ผู้ปกครองที่จัดขึ้นพระราชบัญญัตินี้ การกระทำเช่นนี้ไม่เคยมีพระมหากษัตริย์พระองค์ใดใครทรงทำมาก่อนเลย และผลที่เห็นประจักษ์คือ หลังจากการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาแล้ว การศึกษาประชาบาลก็เป็นที่ยอมรับของประชาชนกว้างขวางขึ้นทุกที ดังมีสถิติค่าบดที่ประกาศใช้พระราชบัญญัติแล้วเป็นหลักฐาน ใน พ.ศ. ๒๔๖๔ มี ๒,๓๑๑ ค่าบด จากยอดจำนวนค่าบดทั้งสิ้น ๕,๐๕๐ ค่าบด คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๗๖ พ.ศ. ๒๔๖๕ มี ๓,๘๑๗ ค่าบด จากยอด จำนวนค่าบดรวมทั้งสิ้น ๔,๕๘๒ ค่าบด คิดเป็นร้อยละ ๗๖.๗๖

เสรีภาพของหนังสือพิมพ์

เสรีภาพของหนังสือพิมพ์เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย เพราะหนังสือพิมพ์เป็นการแสดงออกของความเห็นสาธารณะ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หนังสือพิมพ์มีเสรีภาพมากจนแทบไม่น่าจะเชื่อว่ายุคนั้นอยู่ในยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เหตุที่เป็นเช่นนั้น เพราะองค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเอง ทรงเขาพระทัยในบทบาทของหนังสือพิมพ์ในประเทศประชาธิปไตยเป็นอย่างดี จึงใคร่ทรงให้เสรีภาพในเรื่องนี้อย่างกว้างขวาง เวียเนีย ทอมป์สัน กล่าวว่ "...ในตอนต้นรัชกาลของพระองค์ ประเทศสยามมีเสรีภาพทางการพิมพ์โดยแท้จริง" ๒๑๕ แต่การให้เสรีภาพแก่หนังสือพิมพ์นี้ ทำให้หนังสือพิมพ์กล้าที่จะโจมตีรัฐบาลอย่างรุนแรง และไม่वारัฐบาลจะกระทำให้ใด หนังสือพิมพ์มักจะคัดค้านอยู่เนื่อง ๆ เนื่องจากหนังสือพิมพ์มีอิทธิพล

๒๑๕

Virginia Thompson, p.791

"...Early in his reign Siam enjoyed a virtually free press..."

ต่อประชาชนมาก สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศโลกประชานาถ จึงได้ถวายความ
เห็นชอบพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า

... ทงหาทางที่จะแสดงความกิดของรัฐบาลให้ราษฎรทราบอยู่เสมอ
ว่า เหตุใดรัฐบาลจึงดำเนินการอย่างนั้นอย่างนี้ ไม่ใช่ปกปิดอย่างที่เป
นมาแต่ก่อน แลวอย่าหลงคิดไปว่า ถ้าไปแสดงออกเช่นนั้น จะเป็นการกวน
ให้คนคิดมากขึ้นเท่านั้นเอง ที่จริงไม่มีการที่จะกวนนั้นไ้เลยหรือมีคนกวน
อยู่พอแล้ว คนคิดมากอย่างยิง แต่คิดในทางที่ผิด ๆ เสียโดยมาก เพราะ
ฉนั้น แสดงเสียให้รู้ความจริงเป็นดีกว่าอย่างอื่นหมด อยา่ตองให้หายไ้
เคา การที่จะแสดงนี้ตองใช้หนทางหนึ่งคือพิมพ์รายวัน เช่น ที่ประเทศ
อื่น ๆ โดยมากตองมีหนังสือพิมพ์ของรัฐบาล...

คนเวลานี้เชื่อหนังสือพิมพ์อย่างแปลกปลาด เห็นเป็นอะไรสูงพิมพ์แล้ว
ก็ตองเป็นของจริง ไม่มีใครเถียงไ้ทั้งสิ้น เมื่อการเป็นเช่นนี้ควรแล้วที่
รัฐบาลจะใช้อำนาจทางนี้ช่วยคน^{๒๒๐}

และพระองค์ก็ถวายความเห็นต่อไปว่า "ควรจะมีพระราชบัญญัติเรื่อง
หนังสือพิมพ์ (Press Law) ตามที่มีกันอยู่แทนทุกประเทศ แต่ให้ไปไปในทางที่
อ่อนที่สุด ไม่ใช่กำหราบแข็ง"^{๒๒๑}

จะเห็นไ้ว่า ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หนังสือ
พิมพ์เริ่มมีความสำคัญเหนือประชาชนเป็นครั้งแรก

...แต่ก่อนมาเมื่อรัฐบาลใดคำริ้จัดการอันใดลงไปแล้ว ราษฎรพลอย
เห็นก็ควยไม่มีขอคัดค้าน ฝ่ายรัฐบาลจะดำเนินการอย่างไรก็ดำเนิน

^{๒๒๐} กองจดหมายเหตุ, กรมศิลปากร, เอกสารรัชกาลที่ ๖, หมายเลข
๒/๒๑๓ ความเห็นเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศโลก เรื่องจัดการเปลี่ยนแปลงราชการ
แผ่นดิน

^{๒๒๑} เรื่องเดียวกัน

ไปไม่ตองบอกใหญ่ เพราะถาบอกใหญ่ เขาแลวมักจะเข้าใจผิดไปได้
ต่าง ๆ บัดนี้รัฐบาลจะจัดการอันใด ก็มีเสียงถักคานมากขึ้นทุกที
ราษฎรตองการจะตัดสินวารัฐบาลทำผิดฉลาด การที่ราษฎรคิดุเช่น
นี้ก็เป็นทางที่ดี เพราะแสดงวาราษฎรมีความรูขึ้น แลมีความรู้ดีกว่า
บ้านเมืองเป็นของตคน แตความรู้ของราษฎรเวลานี้ยังไม่รูจริง เพราะ
ไม่ไช่ความรู้ซึ่งมาจากการศึกษา เป็นความรู้มาจากทางหนังสือพิมพ์
แลจากชาวตางประเทศ มีจีน เป็นตคน เพราะนี้ไสยจีนยอมคอยตีเทียน
รัฐบาลของตคนอยู่เสมอ จีนมีอิณเอดอนส์กับไทยมากอยู่ปลดว ราษฎร
ของเราจึงพลอยอยากตีรัฐบาลไปควย แตตีควยไม่มีความรู ๒๒๒

ดังนั้นในการประชุมเสนาบดีเมื่อ วันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๔
สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศโลกประชานาถจึงไต่ทรงเสนาว่า

...รัฐบาลควรยึดเอาหนังสือพิมพ์เป็นอาวุธ คือใช้หนังสือพิมพ์สำหรับ
บรรยายความประสงค์ของรัฐบาล...แต่ที่จะจัดตั้งขึ้นใหม่ที่เคยขึ้นนั้นก็
เห็นจะขัดข้องควร รัฐบาลคุดหนุนหนังสือพิมพ์ที่มีอยู่แลฉบับใดฉบับหนึ่งเป็น
ของรัฐบาล แลวให้กระทรวงทบวงการตาง ๆ เป็นนาที่บรรยายการ
ตาง ๆ ในนาที่ของตคน ๆ ถ้าเช่นนั้นแลว ถึงหนังสือพิมพ์ฉบับอื่น ๆ จะ
แกลงบรรยายความใหญ่ผิดเพี้ยนไปประการใดก็จะไต่เทียบเคียงกันไต่
แลจะ เป็นการผิดที่ไต่คนไทยเรามีความคิดในการ เทียบเคียงข้อความ
ควย แตตองมีกฎหมายสำหรับบังคับหนังสือพิมพ์ควย เพราะเป็นของ
คูกัน ๒๒๓

๒๒๒ กองจดหมายเหตุ, กรมศึลปากร, เอกสารรัชกาลที่ ๖ หมายเลข
๑/๑๓๘ ความในรายงานประชุมเสนาบดี วันที่ ๑ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๓๑ .

๒๒๓ เรื่องเดียวกัน

ควยเหตุนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้ทรงสนับสนุนหนังสือพิมพ์ "พิมพ์ไทย" เพื่อใช้เป็นปากเสียงของรัฐบาล อันที่จริงพระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ซึ่งทรงมีพระราชอำนาจอย่างเต็มที่ หากไม่ทรงพอพระทัยในการที่รัฐบาลถูกหนังสือพิมพ์โจมตี พระองค์ทรงมีพระราชอำนาจในการที่จะปิดหนังสือพิมพ์ที่เวลานั้นเสีย และจับกุมบุคคลที่บังอาจติเตียนรัฐบาลมาลงโทษ แต่พระองค์มิได้ทรงทำเช่นนั้น ทั้งนี้เพราะพระองค์ทรงเป็นนักประชาธิปไตย ทรงถือว่าทุกคนมีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็น หากทรงเห็นว่าความคิดเห็นนั้นไม่ถูกต้อง พระองค์ทรงตอบโต้ในทางหนังสือพิมพ์เช่นเดียวกัน ตัวอย่าง มีบุคคลผู้หนึ่งใช้นามปากกาว่า "ช่วยพายุ" แต่งบทความเรื่อง "ความคับแค้นแห่งพลเมือง" ลงในหนังสือพิมพ์ไทย เขาแสดงความคิดเห็นว่า พลเมืองไทยเราซัดสน คือถ้าไม่ทำงานแล้วก็อันไม่มีเงินใช้เลย และความจนนั้นเองทำให้ทองขโมยและปล้น เขาตำหนิว่า ความซัดสนยากจนนี้ไม่ใช่เป็นความผิดของพลเมือง หากเป็นความผิดของรัฐบาล และการที่พลเมืองเกะกะนับว่าเป็นความผิดของรัฐบาล เหมือนบิดามารดาที่ปลูกฝังบุตรไม่ดี พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงใช้พระนามแฝงว่า อัสวพาหุ ตอบโตว่า

...ข้าพเจ้าตระหนักตนอยู่ว่า เป็นคนที่ได้เที่ยวในพระราชอาณาจักรสยามเกือบทั่ว ทั้งใดเคยเที่ยวต่างประเทศมามากแล้ว ไม่มีประเทศใดจะมีคนจนหรือซัดสนจนเท่าในกรุงสยามเลย มีแต่มากกว่าทุกแห่ง เพราะฉะนั้นถ้าข้าพเจ้ายังมีทราบพยานหลักฐานแน่ชัดว่า "ช่วยพายุ" ได้เคยเที่ยวมากกว่าหรือแม่เพียงเท่าข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้าไม่ยอมเปลี่ยนแปลงความเห็นของข้าพเจ้ามากล้นคิดตามคางคกในใต้อะลาครอบพันุใดเลย

ส่วนข้อที่ว่ารัฐบาลตั้งอยู่ในฐานะอุปการะแก่พลเมืองคล้ายบุตรกับบิดานั้น ข้าพเจ้ายอมว่าเปรียบเทียบได้ แต่ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยตามความเห็นของ "ช่วยพายุ" ในส่วนหน้าที่บิดา ที่ว่าจะต้องคอยตามเลี้ยงบุตรไปไม่มีที่สิ้นสุด จริงอยู่เมื่อบุตรยังเยาว์ควรให้ใคร่กับความศึกษาในสำนักที่ดี ให้ใคร่ความอบรมที่ดี ฯลฯ แต่ถ้ามือบุตรโตขึ้นแล้ว จะไม่เป็นหน้าที่บุตรเองเลี้ยงตัวเองบ้างหรือ? การให้ใคร่กับการศึกษาก็ ๆ นั้นเป็นหน้าที่

บิคามารคา แต่ถาบุตรซึ่งไครับบักวามศึกษาอบรมคิแล้วไม่รูจักรักตัวของ
ตัวจะเอาตัวรอดไคหรือ เชนผู้ทีไคศึกษาและอุปสมบทในสำนักกั จนไค
เป็นเปรียญแล้ว สักออกมารับราชการจับโนนนวนนี้ จนฉวยเอาเงิน
หลวงเป็นทีสุค จึงตองรับพระราชาญาเชนนี จะโทษบิคามารคาของ
เปรียญผู้นั้นหรืออย่างไรหรือจะโทษรัฐบาล? ๒๒๔

นอกจากนี้พระองค์ไคทรงเขียนบทความต่าง ๆ เป็นการสั่งสอนประชา
ชนให้มีการตัดสินทีถูกตอง เลือกเชื่อในสิ่งทีควรเชื่อในหนังสือพิมพ์ "การทีจะเชื่อ
ขอความใด ๆ ซึ่งปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรนั้น ควรจะตองแล้วแต่ฐานะและชื่อ
เสียงแห่งผู้แต่ง ถ้าเราสามารถจะรูไคว่า ถอยคำของคนคิมี่หลักฐานต่างกับถอย
คำของคนซี้เมาในโรงเหลาอย่างไร เหตุไฉนเราจึงจะมามีความนิยมนับถ้อย
คำของคนซี้เมานั้นจนเกินเหตุ" ๒๒๕ และยังไคทรงอธิบายถึงการปฏิบัติของหนังสือ
พิมพ์ในประเทศยุโรปและอเมริกา

...ในประเทศยุโรปและอเมริกาซึ่งมีตัวอย่างในการปกครองโดยคณะ
อย่างคิทีสุค และหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ บรรดาทีมีในประเทศนั้น ๆ ดูวนแต่
เป็นฝ่ายคณะใดคณะหนึ่งทั้งสิ้น ผลของการทีเป็นเชนนี เป็นเหตุให้บรร
ดาหนังสือพิมพ์ตองระมัดระวังในการแสดงความเห็นต่าง ๆ กล่าวคิอยู่ใน
ระหวางทีคณะ "ก" ถ้อยอำนาจในการปกครอง บรรดาหนังสือพิมพ์ ซึ่
อยู่ฝ่ายคณะ "ก" ก็มีหน้าทีจะตองอุดหนุนรัฐบาล หนังสือพิมพ์ทีเป็นฝ่าย
คณะ "ข" ซึ่เป็นฝ่ายตรงข้าม (ออบไปสิชัน) ก็มีหน้าทีแสดงความเห็น

๒๒๔ พระบาทสมเด็จพะมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, "ความเห็นเอกชน" ใน
ประมวลบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพะมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาคปกิณณะ
(พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๔๕๔), หน้า ๗๖ - ๗๗

๒๒๕ พระบาทสมเด็จพะมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ลัทธิเอาอย่างและ
โคลนตอล (พระนคร. กรมศิลปากร, ๒๕๐๔), หน้า ๒๔

ทักท้วงรัฐบาล

ถาหนังสือพิมพ์ฝ่ายค้านจะโจมตีฝ่ายรัฐบาล ก็จะต้องทำอย่างมีหลักการ และต้องระมัดระวังในการแสดงความเห็น แต่สำหรับในประเทศที่มีได้มีการปกครองโดยพรรคการเมืองแล้ว พวกที่เขียนลงหนังสือพิมพ์ไม่ยอมรับผิดชอบสิ่งใด จึงมักชอบติ และชอบทำลาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงได้ทรงตั้งเงื่อนไขให้ราษฎรใช้วิจารณญาณในการเลือกเชื่อสิ่งที่ลงหนังสือพิมพ์ นี้ก็นับว่าเป็นการวางรากฐานประชาธิปไตยอีกประการหนึ่ง คือการพัฒนาคน ฝึกให้คนรู้จักใช้สมอง และความคิด เพื่อการตัดสินใจที่ถูกต้อง

เสรีภาพทางศาสนา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้เสรีภาพทางศาสนาแก่ราษฎรของพระองค์เช่นเดียวกับพระมหากษัตริย์พระองค์ก่อนๆ หนังสือพิมพ์ดีทรอยท์ (The Detroit News) วันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๕ ลงว่า "ในประเทศสยามมีการให้ชนตีธรรมทางศาสนาอย่างแท้จริง และคณะสอนศาสนาแห่งชาติ และนักสอนศาสนา ใ้รับการคุ้มครองและใ้รับความปลอดภัยอย่างแน่นอนในทุกสวนของราชอาณาจักร ^{๒๒๗}

๒๒๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔ - ๒๕

๒๒๗ กองจดหมายเหตุ, กรมศิลปากร, เอกสารรัชกาลที่ ๖ หมายเลข ๘/๑๓๕ "หนังสือพิมพ์ต่างประเทศลงข่าวเรื่องเมืองไทย และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว".

"...In Siam there is entire religious tolerance and foreign missions and missionaries are protected and made absolutely safe in all portion of the kingdom.

และเห็นได้อย่างชัดเจนจากราชคำรัสของพระองค์ที่ว่า
 ...ความจริงโดยแน่แท้แห่งพระราชาโบบายของพระเจ้าแผ่นดินสยาม
 ตั้งแต่อดีตรัชกาลมาว่า ไคมีพระราชหฤทัยที่จะทะนุบำรุงชนไม่ว่า
 ชาติใดภาษาใด และศาสนาใดที่ไคเขามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารแล้ว
 ขอมทรงสมเคราะห์เสมอหน้ากันหมด ตัวเราผู้เป็นรัชชทายาทก็ไค
 ตั้งใจเช่นเดียวกันเสมอ ไคมีน้ำใจไมตรีต่อชนอิสลามไม่ผิดกับชนใน
 ศาสนาอื่นบรรดาที่มาอาศัยอยู่ในแผ่นดินสยาม... และเมื่อขอให้เรา
 เป็นผูอุปถัมภ์อิสลามศาสนา เราก็มมีความยินดีเต็มใจรับภาระอันนี้ไว้^{๒๒๘}

อุทิศธานี

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระปรีชาเฉียบแหลม
 ทรงเล็งเห็นการไกล ไคทรงพิจารณาเห็นแล้วว่าในอนาคตกาล ราชอาณาจักรไทย
 มีการศึกษาสูงขึ้น ขอมต้องการมีส่วนรู้เห็น มีเสียงในการบริหารการปกครอง
 บานเมือง พระองค์ท่านเองไคทรงศึกษามาจากประเทศอังกฤษ อันเป็นแหล่ง
 ประชาธิปไตยมาชานานแล้ว ไคทรงศึกษาวิธีการปกครองโดยแบบประชาธิปไตย
 ของอังกฤษมาแล้ว และทรงพอพระราชหฤทัยที่จะให้ประเทศไทยไคมีความก้าว
 หน้าทางรัฐประศาสน์นโยบายอยู่ หากแต่ว่าความรูของคนไทยยังไม่พอจะเข้าใจ
 ถึงการปกครองแบบใหม่นี้ จึงยังมีไคทรงตั้งขึ้น แต่พระองค์ก็มีไคทรงนิ่งนอนพระ
 ทัยในการที่จะสอนให้ประชาชนของพระองค์รู้จักการปกครองระบอบเทศบาลซึ่ง
 ถือกันว่าเป็นพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย นอกเหนือไปจากการให้เสรีภาพ

^{๒๒๘} พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, "พระราชดำรัสในพระ
 บาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ตอบอิสลามศาสนิกบริษัท พ.ศ. ๒๔๕๕", ใน
 พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พระนิพนธ์: โรงพิมพ์
 บำรุงบุญถุกกิจ, ๒๔๗๒), หน้า ๑๗๕

ในการพูด การเขียน การพิมพ์ เสรีภาพทางศาสนา และการศึกษา ตลอดจน การที่ทรงเขียนบทความ และเล่นละคอน เพื่อให้ระบอบประชาธิปไตยแทรกซึม เขาไปในจิตใจของประชาชนแล้ว พระองค์ยังได้ทรงทำการทดลองการปกครอง ระบอบประชาธิปไตย โดยทรงตั้งคูสิทธานี เมืองประชาธิปไตยขึ้น

...เมืองคูสิทธานีซึ่งเป็นนครเล็ก ๆ พระองค์ทรงจัดทำขึ้นเพื่อทดลอง การปกครองแบบเทศบาล มีอนุสนธิมาจากการทดลองเล่นวิธีปกครอง บานเมือง ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วังปารุสกวันเก่า ตั้งแต่ ครั้งยังดำรงตำแหน่งมกุฎราชกุมาร โดยที่โปรดให้สร้างเรือนแถวขึ้น ตลอดตามแนวกำแพงที่กั้นระหว่างวังจิตรลดากับวังปารุสกวัน แล้วโปรด ให้พวกมหาดเล็กเด็ก ๆ ซึ่งสมมุติให้เป็นราษฎร เขาอยู่ในทองแถวนี้ทอง ละ ๒ คน ในครั้งแรกนี้ยังไม่ใคร่ชื่อว่า คูสิทธานี อย่างเป็นทางการก็ยังไม่ เป็นเมืองแห่งการทดลองการปกครองโดยโปรดเกล้าฯ ให้บรรดาผู้ที่ เขาอยู่ในอาณาเขตที่ทรงสร้างนี้ใคร่จัดการปกครองท้องถิ่นแบบเทศบาล ไทราษฎรมีสិทธิในการปกครองตนเอง มีการเลือกนคราภิบาล คือผู้ปก ครอง และเขษมบุรุษ เพื่อไปเข้าร่วมสภากรรมการแห่งองค์การบริหาร โปรดเกล้าฯ ให้มีการออกหนังสือพิมพ์อันเป็นปัจจัยในการแสดงออกซึ่ง ความคิดเห็นของเสรีชน และจัดการธนาคารขึ้นในเขตทดลองการปก ครองนควย^{๒๒๘}

ในปี พ.ศ. ๒๔๖๑ พระองค์ได้เสด็จแปรพระราชฐานไปประทับ ณ หาดเจ้าสำราญ จังหวัดเพชรบุรี ทรงใช้เวลาเย็นเสด็จทรงนำทะเล เล่นการ สร้างบานเรือนควยทราย

^{๒๒๘} ไสว พรหมณี, "คูสิทธานี" ใน รัฐศาสตร์ (๒๔๕๕), หน้า ๑๓๓

...เวลานั้นหม่อมเจ้า อนุชวดี สุขสวัสดิ์ เป็นนายช่างการก่อสร้างอยู่ที่หอคเจ้าสำราญ ใ้เจ้าลอบานเรือนสถานที่ต่าง ๆ ทำควยไม้ไมบางไมยบาง ประกอบควยหอยต่าง ๆ ทุ่มมาถวาย พระองค์โคโปรดเกล้า ๆ ในหน้าเคหสถานจำลองเหล่านี้ไปตั้งวางแทนที่กควยทรายทุกเวลาเย็นทุก ๆ วัน เป็นเหตุให้ทรงรำลึกถึงการสร้างเมืองใหม่วาควรจะทำอย่างไร เพื่อประกอบการปกครองระบอบประชาธิปไตย^{๒๓๐}

เมื่อเสด็จกลับพระนคร พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จมาประทับที่พระที่นั่งอุมวราภรณ์ ในพระราชวังดุสิต เมือง "ดุสิตธานี" จึงเกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ชาวต่างประเทศหนึ่งวิจารณ์ว่า

...ในขณะที่ยังดำรงพระชนม์ชีพอยู่ พระองค์ได้ทรงทำให้ชาวไทยทั้งหลายตกใจ ไม่เพียงแต่ความสุริยสุรายเกินสมควรของพระองค์เท่านั้น แต่ในทางที่พระองค์เองหาความสนุกสนานในพระองค์เองควย ตัวอย่างคือ พระองค์มีรับสั่งให้สร้างเมืองตุ๊กตาขึ้นควยค่าใช้จ่ายจำนวนมากในหมู่บ้าน ในพระบรมมหาราชวัง และ ณ ที่นี้พระองค์และข้าราชการบริพารมักจะหาความสนุกสนานเพลิดเพลินเป็นชั่วโมง ๆ ควยการนั่งรถไฟเล็ก และในการทำกิจอื่น ๆ ซึ่งเป็นกรกระทำของเด็กทารก^{๒๓๑}

^{๒๓๐} พระยานรเทศพรีคา, "ดุสิตธานี", ใน อักษรานุกรณ ฉบับมหาธีรราชรำลึก (๒๕๐๐), หน้า ๖

^{๒๓๑} Josiah Crosby, Siam: The Crossroads (London: Hollis and Carter, 1945), p.45

"...Whilst he was alive King Rama VI shocked many Siamese, not only by his extravagance, but also by the way in which he took his pleasure. For example he caused a toy town to be built at much expense in the neighbourhood of one of the Royal Palaces, and here he and his entourage would amuse themselves for hours by riding on a miniature railroad and in somewhat childish pastimes..."

การที่เขากล่าวเช่นนั้น ก็เพราะเขามองดูการกระทำของพระองค์อย่างผิวเผิน ไม่เข้าใจถึงพระประสงค์ของพระองค์ ว่าทรงมีเจตนาจะสอนการปกครองระบอบเทศบาลซึ่งจะเป็นการวางพื้นฐานระบอบประชาธิปไตยให้แก่ข้าราชการสำนักของพระองค์เองก่อน หากใดผลเป็นที่พอพระทัยแล้วก็จะไต่ขยายงานต่อไป ถ้าเราพิจารณาโครงการ สร้างคูสิทธานี้โดยละเอียดแล้วก็จะตองคานชาวต่างประเทศผู้นั้นทันที

การสร้างคูสิทธานี้เป็นงานใหญ่มาก มีการคัดถนนหนทาง สร้างวัดวาอาราม และสถานที่รัฐบาล แบ่งเขต อำเภอ และตำบล สร้างพระราชวัง แบ่งเนื้อที่เป็นตอน ๆ ขนาดสองเมตร และบางที่ก็มากกว่า แล้วสร้างเมืองให้ข้าราชการผู้ใหญ่ที่ทรงคุณเคย และ พวกข้าราชการสำนักเป็นสมาชิก เรียกว่า ทวยนาคร ให้มาสร้างบ้านเรือนท่ามาหาเลี้ยงชีพในที่ดินสมมติวางวางเปล่า ส่วนคนภายนอกข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เสนาบดี หรือปลัดกระทรวงจะนำเข้ามาเป็นทวยนาครก็ได้ แต่ตองเป็นผู้ที่ผู้นำมารับรอง เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ ก็นำลงทะเลเบียนเป็นสมาชิกได้ สมาชิกมีสิทธิที่จะจับจองที่ดินในอาณาเขตคูสิทธานี้ปลูกสร้างบ้านเรือนทำกินใครคนละแปลง และรัฐบาลแห่งคูสิทธานี้ออกโฉนดให้ไว้เป็นหลักฐาน พระองค์เองก็ทรงเป็น ทวยนาครคนหนึ่ง ยึดอาชีพทนายความและพอลคา ในนามว่า "ทานราม ณ กรุงเทพฯ" ทรงรับจ้างทำกิจการต่าง ๆ เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ๆ เช่นรับจ้างเขียนแผนผังการก่อสร้าง เขียนโฉนด

ในการจัดการปกครอง "คูสิทธานี้" พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว... ทรงสร้างรัฐสภาขึ้น มีสถานที่ทำการของรัฐบาลและของนคราภิบาลอย่างถาวร... ตั้งเจ้าหน้าที่รัฐบาลครบทุกหน่วย มีพนักงานเกษตร หอทะเบียน ไปรษณีย์ สรรพากร ตำรวจ นายอำเภอ จนถึงเจ้าเมืองและเทศาภิบาล ตลอดจนเสมียนพนักงานของรัฐบาลทุกแผนก มีเจ้าหน้าที่ตุลาการ มีศาล และธนาคารอย่างครบถ้วน โดยมากทรงตั้งข้าราชการทั้งผู้ใหญ่ผู้น้อยที่ทรงเห็นว่าสมควรแก่ตำแหน่งหน้าที่ถนัด... พระองค์ได้

ประกาศพระบรมราชโองการ เปลี่ยนแปลงการปกครอง มีรัฐธรรมนูญ
ปกครองบ้านเมือง แบบอารยประเทศ ประชุมทนายนคร เลือกตั้ง เซษ
บุรุษประจำตำบล ทั้งจังหวัดและอำเภอมี ๒ ตำบล^{๒๓๒}

เมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๑ ได้มีการประกาศใช้ "รัฐธรรมนูญ
ลักษณะปกครองคณะนคราภิบาล" ให้สิทธิแก่ทนายนครในอันที่จะเลือกหัวหน้าคน
หนึ่ง เป็นผู้ปกครองเรียกว่า นคราภิบาล มีบทบัญญัติว่าด้วยวิธีการสมัครเข้ารับ
เลือกตั้ง วิธีเลือกตั้ง โฆษณา และการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งตามแบบปัจจุบัน
นคราภิบาลมีอำนาจที่จะเลือกคณะนคราภิบาลสำหรับรวมบริหารงานปกครอง และ
มีหน้าที่คอยดูแลความทุกข์สุขของราษฎรทุกอย่าง นคราภิบาลนี้ยังต้องเลือกเลขาธิการ
ธิการ ซึ่งทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของคณะนคราภิบาล และเป็นนายแทนนคราภิบาล

นอกจากนี้แล้วยังมี เซษบุรุษ ซึ่งเป็นผู้แทนซึ่งทนายนคร เลือกจากผู้มีคุณสมบัติตามบทบัญญัติอำเภอละ ๑ คน เขาไปนั่งในสภากรรมการนคราภิบาล เพื่อ
ออกเสียงในการบริหาร แทนราษฎรตามอำเภอของตน เซษบุรุษนี้มี ๒ ประเภท
คือประเภทที่ราษฎรเลือกขึ้นมากับเซษบุรุษภักดี ซึ่งใครแก่บุคคลที่ทำความชอบ
ในราชการมาแล้ว หรือผู้ที่ประชาชนนับถือก็อนุญาตให้คณะนคราภิบาลแต่งตั้งได้

... การทดลองระบอบปกครองใน "คูสิตธานี" นี้เมื่อพิจารณาแล้วเปรียบ
ไต่กับลักษณะเทศบาลนคร หรือแบบเทศบาลเมืองอันเป็นส่วนหนึ่งของการ
ปกครองของประเทศในปัจจุบัน แต่ในทางปฏิบัติการนั้นไต่กว่าหนาไปมาก
กว่านี้ โดยที่ไต่ทรงนำให้ราษฎรรู้จักเสรีภาพในการเมือง เกือบจะเขา
ขั้นรัฐสภาทีเดียว ทั้งนี้เห็นไต่จากที่ต่อมาไต่ทรงจัดให้ คูสิตธานี มีพรรค
การเมืองรวมเป็น ๒ พรรค^{๒๓๓}

พรรคการเมืองรวม ๒ พรรค คือพรรคที่เรียกว่า คณะไม่ว่านำเงิน

^{๒๓๒} พระยานรเทพปรีดา, หน้า ๗
^{๒๓๓} ไสว พรหมณี, หน้า ๑๓๖ - ๑๓๗

และคณะโบว์แดง ทั้ง ๒ พรรคทางกึ่งสังคมนิยมเข้ารับเลือกตั้งเป็นนคราภิบาล มีการหาเสียง เมื่อพรรคใดชนะ ก็เขาคำเนินการบริหารบ้านเมือง ทั้ง ๒ พรรค มีหนังสือพิมพ์โฆษณาสนับสนุนพรรคของตน คณะโบว์น้ำเงินออกหนังสือพิมพ์ คุสิตธานี คณะโบว์แดงออกหนังสือพิมพ์ เรดคอร์คเคอร์ หนังสือพิมพ์มีเสรีภาพในการ ประณามพรรคตรงข้ามได้อย่างเปิดเผย และแสดงความคิดเห็นของพรรคของตน เพื่อให้ประชาชนพิจารณาตัดสินข้อดีผิดๆเอาเอง ในคุสิตธานี ทวยนาคร ไม่ว่า จะเป็นมหาเล็ก ชุนนาง หรือพระมหากษัตริย์ มีสิทธิเสรีภาพในการออกความเห็น โต้แย้ง ถัดกันโดยเท่าเทียมกันหมด การตัดสินในรัฐสภาก็ต้องถือเอามติ มหาชน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า ฯ ไททรงรับเลือกเป็นหัวหน้าคณะโบว์ น้ำเงิน แต่พระองค์มีไททรงนำความเป็นกษัตริย์ของพระองค์มาใช้ในคุสิตธานี เลย ทรงต่อสู้คามวิถิทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอย่างถูกต้อง

การตั้งคุสิตธานีนี้ อาจวินิจฉัยได้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์จะปลูกฝังระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยในประเทศไทย แต่เนื่องจากทรงเห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการศึกษาสูงพอที่จะ เข้าใจการปกครองระบอบนี้ ในขั้นแรกจึงทรงฝึกหัดหมู่ข้าราชการบริหารใหม่มีความ เคยชินและเข้าใจเสียก่อน เพื่อจะใช้บุคคลเหล่านี้เป็นกำลังสำคัญในการที่จะ ร่วมมือกันวางรากฐานระบอบประชาธิปไตยให้เจริญก้าวหน้าต่อไป แต่เป็นที่น่า เสียหาย ที่พระองค์ไม่ทรงสามารถจะดำเนินการทุกอย่างให้สมตามพระราช ประสงค์ เพราะได้เสด็จสวรรคตเสียก่อน เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘.